

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra pedagogiky s celoškolskou působností

Pavlna Hnzdová

ANALÝZA VZDĚLÁVACÍCH POTŘEB
V OBLASTI FINANČNÍ GRAMOTNOSTI
U DĚTÍ TRVALE ŽIJÍCÍCH V DĚTSKÉM
DOMOVĚ

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Michaela Prášilová, Ph.D.

OLMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne ?? . 6. 2010

Děkuji PhDr. Michaela Prášilové, Ph.D. za odborné vedení práce.

OBSAH

Úvod.....	6
I Teoretická část	
1. Finanční gramotnost jako aktuální téma vzdělávací politiky.....	9
2. Finanční gramotnost jako součást kurikula.....	16
3. Klient dětského domova, specifika ve vztahu k potřebě osvojit si finanční gramotnost.....	22
4. Analýza vzdělávacích potřeb jako součást tvorby vzdělávacího programu.....	33
II Praktická část	
5. Cíl a plán výzkumného šetření, jeho realizace.....	46
5.1. Dotazníkové šetření.....	49
5.2. Souhrnné zjištění.....	65
6. Další přístupy k informacím o vzdělávacích potřebách.....	67
6.1. Kasuistiky a rozhovor s absolventem DD.....	67
6.2. Vzdělávací projekt „Vstup do života“.....	74
6.3. Realizace rozhovoru s pracovníky dětského domova.....	78
7. Inventář vzdělávacích potřeb klientů DD v oblasti finanční gramotnost.....	83
8. Srovnání vzdělávacích potřeb klientů DD zjištěných ve výzkumném šetření a získaných ze Standardů FG pro 2. stupeň ZŠ s požadavky Standardů FG pro SŠ vzhledem k záměru vytvořit cílený vzdělávací program.....	87
Závěr.....	92
Seznam použitých zdrojů.....	94
Seznam zkratk.....	97
Anotace.....	98
Příloha číslo 1 - Dotazník	

Ú V O D

Problematika práce je definována už v jejím názvu – „Analýza vzdělávacích potřeb v oblasti finanční gramotnosti u dětí trvale žijících v dětském domově“. V současné době, kdy naše společnost prochází hospodářskou krizí a také krizí mezilidských vztahů, se mi jeví stále víc naléhavá potřeba připravovat zejména děti pro život v nové evropské společnosti, kde by se uměly dobře orientovat ve složité, neustále se měnící životní realitě a dokázaly odolávat nejistotě a nejrůznějším tlakům, kterým budou v životě vystaveny. Jestliže je život náročný pro děti, které žijí v rodinách, o co více je jistě těžší pro děti, které po dosažení plnoletosti opustí dětský domov.

Jedním z důvodů, proč jsem si zvolila jako téma diplomové práce potřeby dětí, které žijí v dětském domově trvale, je skutečnost, že jsem se již dříve v mládí setkávala s těmito dětmi na letních táborech, kde jsem přibližně šest let po sobě vždy jeden prázdninový měsíc pracovala jako jedna z vedoucích. Letní pobyty pro mě byly zajímavé, protože tyto děti byly velmi otevřené a vstřícné. Prožívaly prázdniny v přírodě daleko intenzivněji než děti žijící v rodinách. Po počátečním seznámení jsem se začala o děti z dětského domova více zajímat. Postupem času jsme se staly s některými děvčaty dobrými kamarádkami a později jsme si dopisovaly.

V dnešní společnosti, která je charakteristická spíše krizí vztahů, na tyto vstřícné a otevřené děti, odcházející do života plné očekávání a nevybavené zkušenostmi, které jiné děti načerpají v bezpečí svých rodin, čeká mnoho nebezpečí, jimž budou muset čelit bez podpory zkušené rady rodičů. Takový přechod do „běžného života“ musí být pro ně téměř nadlidský úkol, který bez předešlé přípravy a pomoci zainteresovaných

osob nejsou schopny zvládnout. Domnívám se proto, že kromě jiného je nutná hlavně příprava po stránce finančního vzdělání, které je pro ně velmi důležitá, protože otázka financí a správné nakládání s nimi hraje stále důležitější roli v životě lidí. Zpoplatňují se léky, zdravotní služby a ještě mnoho dalších věcí, které ještě před několika lety byly hrazeny z pojištění a z daní. Narůstají poplatky za veřejné služby a mzdy rostou jen velmi zvolna, je nutno myslet na zabezpečení v důchodu již v mladém věku, aby ve stáří lidé nežili jen ze sociálních dávek. Zadluženost domácností se neustále zvyšuje, byl zaveden institut osobního bankrotu, ministerstva se snaží tento problém vyřešit rozvíjením standardů finančního vzdělávání¹.

Cílem celé práce je analyzovat vzdělávací potřeby dětí trvale žijících v konkrétním dětském domově v oblasti finanční gramotnosti.

Cílem teoretické části práce je objasnit základní pojmy a problematiku související s finanční gramotností jako tématem vzdělávací politiky i se specifiky přípravy na život dětí z dětských domovů.

Cílem praktické části práce je zjistit, jaké jsou vzdělávací potřeby dětí (15 až 18 let) trvale žijících v dětském domově v oblasti finanční gramotnosti. Přínosem práce je přispět k tomu, aby se tyto děti staly po odchodu z domova samostatnějšími a mohly se o něco snáze začlenit do společnosti.

Pro naplnění cíle jsou použity následující metody: analýza a syntéza odborné literatury a zdrojů, analýza a syntéza kurikulárních aj. materiálů MŠMT ČR, dotazník, rozhovor, kasuistika, komparace.

---

¹dokument Ministerstva financí ČR. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*. [on line]. aktualizovaná verze prosinec 2007. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchj/mfcr/xs/fintrh_fin_vzdelavani_37168.html>.

Diplomová práce se dělí na dvě části. První - teoretická část práce má čtyři kapitoly, které v kontextu vzdělávací politiky pojednávají o standardech finanční gramotnosti o realizovaném výzkumu i projektech finanční gramotnosti u občanů ČR, o začlenění finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů (dále RVP)

Pozornost je věnována problémům dětí z dětského domova s osvojováním učiva, důvodům, proč tomu tak je a jak stát řeší problém nedostatků současného systému péče o ohrožené děti. Kapitola zabývající se analýzou vzdělávacích potřeb ji popisuje jako první fázi tvorby vzdělávacího programu a pro vytvoření obecného projektu využívá poznatků o kurikulu.

Druhá – praktická část práce má také čtyři kapitoly. Pojednávají o výzkumném šetření, jehož úkolem je zjistit, jaké jsou vzdělávací potřeby starších dětí (15 až 18 let) trvale žijících v dětském domově v oblasti finančního vzdělávání. Použité techniky zjišťování vzdělávacích potřeb jsou dotazník, nestrukturovaný rozhovor, srovnávání. Informace o vzdělávacích potřebách dětí jsou čerpány z údajů vyplněných dotazníků, ze tří kasuistik absolventů DD a volného doplňujícího rozhovoru s jedním absolventem DD, ze vzdělávacího projektu „Vstup do života“, který je realizován v domově a z volného rozhovoru s pracovníky DD. Na základě výsledků výzkumného šetření je sestaven inventář vzdělávacích potřeb klientů DD, které jsou v rámci analýzy vzdělávacích potřeb srovnávány s požadavky standardů finanční gramotnosti pro střední vzdělávání, které jsou zároveň standardem finanční gramotnosti dospělého občana ČR podle požadavků standardů stanovených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Součástí práce je seznam použité literatury, seznam zkratk a příloha.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Finanční gramotnost jako aktuální téma vzdělávací politiky

V české společnosti se po sametové revoluci začal rozmáhat fenomén zadlužování. Začátek tohoto jevu lze vysledovat v období první poloviny devadesátých let, kdy ztratily platnost zákony komunistické éry a ještě nebyly stanoveny zákony nové. V tomto období anomie se projevila touha některých podnikatelů po zbohatnutí za každou cenu na jedné straně a nezkušenost bankovního sektoru při jednání s těmito žadateli o poskytnutí podnikatelské půjčky na straně druhé. Výsledkem bylo nesplácení úvěrů a nepostižitelnost hříšníků, na které byl zákon krátký. Do značné míry k tomuto chaosu také přispěla neprůhledná privatizace. V tomto období se navíc objevil jako významný činitel razantní vstup zahraničního kapitálu, kterému byly nabídnuty velkorysé podmínky pro podnikání na našem území. Naš trh byl ze dne na den přesycen velkým množstvím zahraničních výrobků a reklama se stala každodenní součástí života.

Všechny tyto okolnosti měly velký vliv na způsob uvažování lidí. Najednou se začalo všude mluvit jen o penězích, lidé brali vážně reklamu a kupovali, co jim bylo předepsáno jako kvalitní nebo nové. Mnoho z nich bylo tímto konzumním stylem života tak pohlceno, že se nedokázali smířit s tím, že jejich platy nedosahují takové výše, aby si mohli koupit vše, po čem touží. Začali brát vlastnictví věcí jako vývěsní štít své společenské prestiže. Proto bylo pro ně lepším řešením zadlužit se a pořídit si například drahé auto, než si přiznat, že na takové věci nejsou peníze. Vize spotřebního způsobu života ovládla společnost.

Důsledky takového způsobu života a uvažování vidíme dnes všude kolem sebe. Mnoho rodin je předlužených, osobní bankrot už dnes není nic výjimečného a úvěrových

podvodníků je u nás jako hub po dešti. Důvodem, proč se jim daří, je konzumní způsob života většiny společnosti masově propagovaný reklamou, spojený s neinformovaností v oblasti nabídky finančních služeb. Tento stav je vážný a proto vláda ČR usnesením číslo 1594 ze dne 7. prosince 2005 uložila ministru financí, ministryni školství, mládeže a tělovýchovy a ministru obchodu a průmyslu připravit do 30. září 2006 **system² budování finanční gramotnosti na základních a středních školách** (dále jen „SBFG“).“

První verze SBFG byla dokončena v září 2006. Poté byly zahájeny práce na jeho realizaci, především návrh prvních standardů finanční gramotnosti (dále jen „FG“). V souvislosti se SBFG byla v roce 2006 vytvořena **Expertní skupina pro finanční sektor** (dále jen „ESFS“). Tato skupina je stálou základnou pro odbornou diskusi státu, spotřebitelských sdružení a subjektů finančního trhu o koncepčních otázkách, především o ochraně spotřebitele na finančním trhu. Jedno z důležitých témat ESFS je finanční vzdělávání obyvatel České republiky (tj. vzdělávání počáteční i další). Současná (druhá) verze SBFG navazuje na širší strategii finančního vzdělávání, připravenou mezirezortní skupinou v průběhu první poloviny roku 2007.

Velmi důležité je v problematice financí vzdělávat děti a mládež. Posílení FG na základních a středních školách je jedním ze dvou pilířů Národní strategie finančního vzdělávání, která věnuje pozornost dvěma fázím vzdělávání – tzv. počátečnímu (tzn. předškolní, základní, střední, vyšší odborné a vysokoškolské vzdělávání), u kterého realizaci zajišťuje stát prostřednictvím MŠMT, a dalšímu vzdělávání (tzn. celoživotní vzdělávání), které budou uskutečňovat

---

² MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *System budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [on line]. Aktualizovaná verze prosinec 2007 [cit. 2008-12-19]. Dostupné z WWW :<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchj/mfcr/xs/fintrh_fin_vzdelavani_37168.html>.

subjekty finančního trhu a další organizace (např. spotřebitelská sdružení).

Důraz na finanční vzdělávání je kladen také v tzv. **Rámcové politice MF v oblasti ochrany spotřebitele na finančním trhu** (dále jen OSFT)³. Hlavním principem tohoto dokumentu MF ze srpna 2007 je úvaha, „že vzdělaný a informovaný spotřebitel je plnohodnotným aktérem finančního trhu a je proto cílem MF jako gestora ochrany spotřebitele na finančním trhu se na procesu vzdělávání spotřebitelů podílet“.

SBFG je také v souladu s dokumenty Evropské unie, zejména Evropské komise v oblasti politiky finančních služeb.

Definice FG⁴:

„FG je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní / rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“

FG zahrnuje **tři složky**: gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou.

- **Peněžní gramotnost** zahrnuje znalosti nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz a transakcí s nimi a také správu k tomu určených nástrojů (např. běžný účet, platební nástroje apod.).

- **Cenovou gramotnost** tvoří kompetence nezbytné pro porozumění cenovým mechanismům a inflaci. „Významnou

---

³ „Výchozí materiál MF, který stanoví hlavní cíle, oblasti a principy, na které se bude MF ve svých aktivitách na poli OSFT zaměřovat. Patří k nim dostupnost informací pro spotřebitele v odpovídajícím rozsahu, zajištění jeho adekvátního postavení ve smluvním vztahu a finanční vzdělávání.“

⁴ *Systém budování finanční gramotnosti*. op. cit. s. 7.

složkou cenové gramotnosti je porozumění principu „ceny peněz“ v čase, rozdílu mezi nominální a reálnou úrokovou sazbou a porozumění cenám finančních nástrojů a služeb v praktické podobě poplatků a úrokových sazeb.“

- **Rozpočtovou gramotnost** představují znalosti nezbytné pro správu osobního / rodinného rozpočtu (např. schopnost vést rozpočet, stanovovat finanční cíle). Zahrnuje i schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska. Rozpočtová gramotnost zahrnuje ještě další dvě specializované složky: **správu finančních aktiv** (např. vkladů, investic a pojištění) a **správu finančních závazků** (např. úvěrů nebo leasingu). To předpokládá v obou případech orientaci na trhu různě komplikovaných finančních produktů a služeb, schopnost mezi sebou jednotlivé služby či produkty porovnávat a volit ty nejvhodnější s ohledem na konkrétní životní situaci.

FG je specializovanou součástí širší **ekonomické gramotnosti**, která zahrnuje např. schopnost zajistit si příjem, zvažovat důsledky osobních rozhodnutí na současný a budoucí příjem, orientaci na trhu pracovních příležitostí, schopnost rozhodovat o výdajích apod.

Nedílnou součástí FG jsou také **makroekonomické aspekty** (tzn. „orientace v základních vztazích mezi jednotlivými sektory ekonomiky a porozumění základním makroekonomickým ukazatelům jako HDP, inflace, úroková míra aj.“) a **oblast daňová**, která se významně podílí na finančních zdrojích jednotlivců a domácností a má významný vliv na peněžní toky v soukromých financích. Základní povědomí občanů o daňovém systému a roli daní je nutné pro zajištění jejich odpovědného chování vůči rodině a státu.

FG jako součást ekonomické gramotnosti tvoří jednu ze složek tzv. **klíčových kompetencí**, tedy znalostí, dovedností a hodnotových postojů, které by měl občan mít, aby se dokázal uplatnit v současné společnosti.

FG je podle dokumentu spojena zvláště s **gramotností numerickou**, která se týká především finančních numerických úkonů, **gramotnost informační**, což je schopnost vyhledat, použít a vyhodnotit relevantní informace v kontextu a **gramotnost právní**, jako orientace v právním systému, přehled o právech a povinnostech a také možnostech, kam se obrátit o pomoc.

Podle dokumentu „Systém budování FG na základních a středních školách“⁵ vycházejí z definice FG konkrétní standardy FG, které stanovují **ideální úroveň FG** pro různé cílové skupiny, resp. **cílový stav finančního vzdělávání** pro různé typy vzdělávání. Tyto standardy jsou následně realizovány v RVP (u počátečního vzdělávání na ZŠ a SŠ) nebo slouží jako východisko při tvorbě konkrétních **vzdělávacích programů a aktivit**, které směřují ke zvyšování úrovně FG žáků a dospělé populace (u dalšího vzdělávání).

V první fázi realizace (rok 2007) byly pro počáteční vzdělávání vymezeny tři standardy FG (dle cílových skupin:

- Standard FG pro žáka 1. stupně ZŠ
- Standard FG pro žáka 2. stupně ZŠ
- Standard FG pro žáka SŠ – **odpovídá standardu FG dospělého občana** přizpůsobeného vzdělávacím potřebám žáků na SŠ.

V dokumentu se dále uvádí, že MŠMT schválilo v červenci 2007 RVP pro gymnázia a pro gymnázia se sportovní přípravou⁶, ve kterých jsou již standardy FG pro SŠ zahrnuty, především ve vzdělávací oblasti **Člověk a svět práce**. MŠMT dále v červnu a v červenci 2007 schválilo 61 RVP pro střední odborné vzdělávání, ve kterých jsou též tyto standardy zahrnuty, zejména část společenskovední vzdělávání a ekonomické vzdělávání.

---

⁵ *Systém budování finanční gramotnosti*. op. cit. s. 8.

⁶ Dostupné z WWW: <<http://www.rpv.cz/clanek/1541>>.

Součástí strategie Ministerstva financí jsou cílené analýzy současného stavu v oblasti finančního vzdělávání a průzkumy úrovně FG. Proto zadalo MF společnosti STEM/MARK v roce 2007 zpracování výzkumu v oblasti finanční gramotnosti. Jeho cílem bylo zmapovat základní úroveň finanční gramotnosti občanů ČR na základě jejich subjektivního hodnocení a zjistit postoj a potřebu dalšího vzdělávání v oblasti financí.

Výzkum proběhl v červnu 2007. Jednalo se o kvantitativní „face to face“ výzkum, technikou pro získání dat byly standardizované osobní rozhovory s pomocí dotazníku. Dotázána byla dospělá populace ČR (18 a více let), uskutečněno bylo 811 rozhovorů.

Hlavní zjištění výzkumu:

- největší část respondentů (35 %) ohodnotila svoji úroveň FG známkou 3
- 75 % respondentů považuje znalost pojmů, vzdělávání a získávání nových informací z finanční oblasti za důležité
- 80 % dotázaných nezískalo informace ve škole

Tématu finanční gramotnosti se věnoval i **mezinárodní výzkum PISA**⁷, který se zaměřil na zkoumání gramotnosti patnáctiletých žáků na všech typech škol. Definoval přírodovědnou gramotnost jako schopnost využívat přírodovědné vědomosti, klást otázky a na základě důkazů vyvozovat závěry vedoucí k porozumění a usnadňující rozhodování týkající se přirozeného světa a změn, které v něm nastaly v důsledku lidské činnosti.

Od roku 2000 začal probíhat tento výzkum i v českých školách. Spojuje v sobě gramotnost matematickou a finanční, protože zadávané matematické úlohy, tzv. „uvolněné úlohy“ jsou zasazeny do reálných životních situací. Děti se učí kvalitnímu myšlení, prostorové představivosti, formulovat a

---

⁷ Program for International Student Assessment.

vyřešit problém a získávají kompetence pro porozumění cenovým mechanismům a inflaci.⁸

Závěry analýz a průzkumů jsou zohledňovány při přípravě koncepcí vzdělávacích programů a aktivit tak, aby každý program či aktivita byl efektivně zacílen a bylo užito vhodných vzdělávacích metod. Projekty finančního vzdělávání jsou v oblasti počátečního nebo dalšího vzdělávání považovány za součást systému finančního vzdělávání. Jejich cílem je rozvíjet a zvyšovat úroveň finanční gramotnosti ve smyslu základní orientace a přehledu o finančních produktech či službách.

Jako příklad realizace projektu finančního vzdělávání ve školní praxi může sloužit projekt realizovaný Integrovanou střední školou v Chebu, jehož název zní **„Implementace finanční gramotnosti ve školní praxi“**.⁹ Celý program nese název „Operační program vzdělávání pro konkurenceschopnost“. Program je realizován v časovém úseku od 1.1. 2009 do 31. 12 2010. Cílem projektu je vychovat z každého žáka školy občana, který se orientuje ve finančních záležitostech, naučit žáky zvažovat důsledky jejich rozhodnutí, nezadlužovat se příliš a orientovat se na trhu práce. Také se orientovat v daňové oblasti, chápat základní ekonomické souvislosti. Záměrem je realizovat ve vzdělávacích programech standardy FG v podobě konkrétního učiva, vytvořit příklady, metodické materiály, učební pomůcky a jiné.

Podobné projekty zvyšování FG realizují například i při Střední škole společného stravování v Ostravě - Hrabůvce¹⁰. Existuje i **elektronický kurz pro děti**, který vznikl ve spolupráci s ČSOB jako projekt volně přístupného

---

⁸ Dostupné z WWW: <<http://www.old.rvp.cz/clanek/751/3281>>.

⁹ Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/strukturalni-fondy/implementace-financi-gramotnosti-ve-skolni-praxi>>.

¹⁰ Dostupné z WWW: <http://www.ssss.cz/skola/obory/svp/scr/skolni-projekty_gramotnost.htm>.

elektronického kurzu finanční gramotnosti pro děti, který nese název „**Peníze trochu jinak** – staňte se jedničkou ve světě financí“. V kurzu je věnována pozornost zvládnutí základních nástrojů jako platebních karet, účtů v bance a také pochopení důsledků nadměrného zadlužení nebo opomenutí zajištění se na penzi.¹¹

2. Finanční gramotnost jako součást kurikula

„Kurikulum jsou plány určené k řízení učení ve školách, obvykle prezentované v permanentně obnovovaných dokumentech, které jsou vypracovány na několika úrovních obecnosti a implementace těchto plánů ve třídě, tyto plány jsou realizovány v účelném prostředí, které také ovlivňuje to, čemu se žáci učí.¹² Kurikulum znamená také vzdělávací program, projekt, plán, který zahrnuje škálu od programu jednotlivého kursu nebo vyučovacího předmětu až po komplexní program vzdělávací instituce, tj. plán všech aktivit ve škole.“¹³

Termín **curriculum** je latinského původu a má několik významů: 1. běh, oběh; 2. závodistiště; 3. závodní vůz¹⁴. Kalhous uvádí definici organizace UNESCO: „kurikulum je vzdělávací projekt, určující 1. závěry, cíle a konkrétní úlohy vzdělávacího působení; 2. metody, prostředky a aktivity k dosažení těchto cílů; 3. způsoby a nástroje požadované ke zhodnocení úspěšnosti vzdělávacího působení“.

---

¹¹ Dostupné z WWW: <<http://www.pressweb.cz/tiskova-zprava/17527-penizek-miri-k-detem-do-skol>>, celý kurz lze najít na adrese <<http://www.spinp.cz/moodle>>.

¹² WALTEROVÁ, E. *Kurikulum. Prameny a trendy v mezinárodní perspektivě*. Vydání 1. Brno : Masarykova univerzita, 1994. s. 16 ISBN 80-210-0846-6.

¹³ op. cit. s. 15.

¹⁴ KALHOUS, Z.; OBST, O. *Školní didaktika*. 1. vydání. Praha : Portál, 2002. s. 132. ISBN 80-7178-253-X.

Nezvalová¹⁵ uvádí: „Kurikulum je chápáno jako komplexní program vzdělávání, v němž je zahrnuta představa cílů, pedagogického působení, obsahu výuky, metod a organizace vyučovacího procesu, jeho podmínek a hodnocení. Kurikulum zahrnuje komplex problémů vztahujících se k řešení otázek proč, koho, v čem, jak, kdy, za jakých podmínek a s jakými očekávanými efekty vzdělávat. **Užší pojetí** termínu kurikulum se vztahuje k obsahu školní výuky, jeho výběru, uspořádání v určitém institucionálním rámci. **Širší pojetí** je chápáno jako totální program vzdělávacích institucí, definuje cíle, vymezuje obsah, metody a organizaci výuky. Kurikulum je komplexní jev, který existuje přinejmenším ve třech rovinách:

- a) zamýšlené, plánované
- b) realizované ve školním prostředí
- c) osvojené žáky“.

Walterová¹⁶ cituje Glatthorna, který uvádí tuto definici kurikula: „Kurikulum jsou plány určené k řízení učení ve školách, obvykle prezentované v permanentně obnovovaných dokumentech, které jsou vypracovány na několika úrovních obecností a implementace těchto plánů ve třídě, tyto plány jsou realizovány v učebním prostředí, které také ovlivňuje to, čemu se žáci učí“. Glatthorn dále rozlišuje, jak uvádí Walterová, tyto podoby kurikula:

- „1. **doporučené kurikulum** – dokument řešící základní koncepční otázky kurikula;
2. **předepsané kurikulum** – oficiální dokument, který je závazný pro určité typy škol nebo pro celý vzdělávací systém;

---

¹⁵ NEZVALOVÁ, D., PRÁŠILOVÁ, M., EGER, L. *Kurikulum, řízení změn a tvorba vize školy*. 1. vydání. Plzeň : Západočeská univerzita v Plzni, 2004. s. 9-12. ISBN 80-7043-324-8.

¹⁶ WALTEROVÁ, E. *Kurikulum. Prameny a trendy v mezinárodní perspektivě*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita 1994. s. 16. ISBN 80-210-0846-6.

3. **realizované kurikulum** – to, co učitel skutečně realizuje ve své třídě;
4. **podpůrné kurikulum** – učebnice, časové dotace, zaměstnanci školy, vzdělávání učitelů, vybavení školy, které podporuje realizaci předepsaného kurikula;
5. **hodnocené kurikulum** – kurikulum převedené do podoby textů, zkoušek a dalších nástrojů měření;
6. **osvojené kurikulum** – to, co se žáci skutečně naučí“.

Walterová¹⁷ upozorňuje, že sociologie výchovy rozlišuje:

„**formální kurikulum** – je to komplexní projekt cílů, obsahu, prostředků a organizace vzdělávání, realizace projektového kurikula ve vzdělávacím procesu (ve výuce) a způsob kontroly a hodnocení výsledků vzdělávacího procesu (výuky);

neformální kurikulum – tvoří je aktivity a zkušenosti vztahující se ke škole (mimotřídní, mimoškolní aktivity organizované shora) i domácí studium, úkoly a příprava žáků na vyučování;

skryté kurikulum – zahrnuje souvislosti školního života, které nejsou zahrnuty v programech, např. étos a klima školy, vzdělávací hodnoty, vztahy mezi učiteli a žáky, vztahy mezi školou a rodiči žáků a jiné“.

Kalhous uvádí¹⁸: „**nulové, 'chybějící' kurikulum** jako to, čemu se ve vyučování nevěnuje pozornost a co jakoby pro školu (i společnost) neexistuje nebo to nestojí za řeč; cenzura učebnic v období totality je podle autora příkladem nulového kurikula“. Kalhous tamtéž zmiňuje: „**metakurikulum** – do kurikula určitého vyučovacího procesu jsou zařazeny interference, jak se tomuto předmětu učit a jak řídit své učení, čili metakognitivní témata (učení o učení); **dvojúrovňová koncepce kurikula** – národní kurikulum nebo RVP stanovují

---

¹⁷ op. cit. s. 17.

¹⁸ op. cit. s. 133.

východisko, na jehož základě si jednotlivé školy tvoří školní kurikula (projekty školy)“.

Walterová¹⁹ uvádí, že obecný rámec problematiky kurikula lze vymezit následujícími otázkami:

„ **proč** – tato otázka vyjadřuje smysl, hodnoty a funkce vzdělávání; **koho** – kterou část populace; **jak** – pomocí jakých učebních strategií; **kdy** – ve kterých obdobích života, v jakých časových úsecích, s jakými časovými dotacemi; **v čem** – jakým obsahem; **za jakých podmínek** – v jakém prostředí; **s jakými efekty** – jaké jsou očekávané výsledky. Tyto vzájemně související otázky se vztahují k procesům **plánování, realizace a hodnocení** institucionálního vzdělávání a vyžadují rozhodování a praktická řešení na úrovni **státu, školy i třídy**“. Walterová se zmiňuje také o tom, že „v současné době se přistupuje spíše k americké koncepci kurikula, která se orientuje na řešení otázky **jak a proč** získávat poznatky a jeho základem jsou praktické činnosti a osobní zkušenost“.

V roce 1995 se Česká republika zapojila do analytických a hodnotících činností („Country reviews“) Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj v oblasti vzdělávání. Toto zapojení nastartovalo vznik současné koncepce vzdělávání v ČR.²⁰ V průběhu roku 1998 byla v rámci procesu přidružování k Evropské unii zpracována sektorová studie školství „České vzdělání a Evropa“ – strategie rozvoje lidských zdrojů při vstupu do EU – změny legislativního charakteru, ale také změny celkového paradigmatu vzdělávání, které by odpovídalo vzdělávacím soustavám moderních evropských demokracií. Nové pojetí kurikula vychází z dvojúrovňového participativního modelu kurikulární politiky evropských zemí a opírá se o čtyři pilíře

---

¹⁹ op. cit. s. 53.

²⁰ KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Tvorba školního vzdělávacího programu krok za krokem – s pedagogickým sborem*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2006. s. 10. ISBN 80-210-4063-7.

evropské vzdělanosti uvedené na konferenci UNESCO v roce 1997: učit se poznávat, učit se jednat, učit se spolupracovat (žít ve společnosti), učit se žít. Tyto čtyři pilíře se staly základem pro definování klíčových kompetencí RVPZV.

Nové principy kurikulární politiky²¹ jsou obsaženy v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílá kniha) a zakotveny v zákoně č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání. Do vzdělávací soustavy tím byl zaveden nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních, státní a školní.

Státní úroveň představují **Rámcové vzdělávací programy**, které vymezují závazné rámce vzdělávání pro jednotlivé etapy – předškolní, základní a střední vzdělávání. Tyto programy vycházejí z nové strategie vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě. Vycházejí z koncepce celoživotního učení, formulují očekávanou úroveň vzdělání stanovenou pro všechny absolventy jednotlivých etap vzdělávání a podporují pedagogickou autonomii škol a profesní odpovědnost učitelů za výsledky vzdělávání

Školní úroveň představují **Školní vzdělávací programy** (ŠVP), podle kterých se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. Tyto programy si tvoří každá škola sama podle Rámcových vzdělávacích programů a podle analýzy vnějších a vnitřních vlivů (SWOT analýza) nebo vnějších vlivů (STEP analýza) nebo na základě sociálně-psychologického auditu. Na tvorbě ŠVP se podílejí zřizovatel školy, ředitel a všichni učitelé, žáci i rodiče.

---

²¹ METODICKÝ PORTÁL. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2006. 104 s. ISBN 80-87000-02-1 [on line]. [cit. 2009-02-05]. Dostupné z WWW: <http://www.rvp.cz/souborRVPZV_2007-07.pdf>.

Protože ve výzkumném šetření v praktické části této práce budu zjišťovat u dětí trvale žijících v dětském domově především jejich vzdělávací potřeby z oblasti finančního vzdělávání na úrovni absolventa druhého stupně základní školy, popíši zde tu část „**Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání**“²², která se vztahuje k oblasti financí.

Téma finanční gramotnosti je v RVP ZV obsaženo především ve vzdělávací oblasti 5.5. Člověk a společnost, ve vzdělávacím oboru 5.5.2. Výchova k občanství a přesně v tématu **Stát a hospodářství**. Toto téma je určeno pro druhý stupeň základního vzdělávání, tj. pro 6 – 9 ročníky i pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií. Vzdělávací obsah tvoří očekávané výstupy a učivo. Očekávané výstupy mají činnostní povahu, jsou prakticky zaměřené, využitelné v běžném životě a ověřitelné, vymezují předpokládanou způsobilost využívat osvojené učivo v praktických situacích v běžném životě. Výstupy na konci pátého až devátého ročníku (druhé vzdělávací období základního vzdělávání) jsou závazné. Klíčové kompetence základního vzdělávání jsou na úrovni RVP tvořeny cíli základního vzdělávání a na úrovni školních vzdělávacích programů výchovnými a vzdělávacími strategiemi školy.

Stát a hospodářství – očekávané výstupy

Žák

- rozlišuje a porovnává různé formy vlastnictví, uvede jejich příklady
- objasní potřebu dodržování zásad ochrany duševního vlastnictví a jejich znalost uplatňuje ve svém jednání
- dodržuje zásady hospodárnosti, popíše a objasní vlastní způsoby zacházení s penězi a se svěřeným majetkem, vyhýbá se rizikům v hospodaření s penězi.

---

²² Metodický portál RVP, Základní vzdělávání (on line). (cit. 5.2. 2009). Dostupné z WWW: <http://www.rvp.cz/soubor/RVPZV_2007-07.pdf>.

- vysvětlí, jakou funkci plní banky a jaké služby občanům nabízejí
- rozlišuje, ze kterých zdrojů pocházejí příjmy státu a do kterých oblastí stát směřuje své výdaje, uvede příklady dávek a příspěvků, které ze státního rozpočtu získávají občané
- rozlišuje a porovnává úlohu výroby, obchodu a služeb, uvede příklady jejich součinnosti
- na příkladu chování kupujících a prodávajících vyloží podstatu fungování trhu

Učivo

- majetek, vlastnictví – formy vlastnictví, hmotné a duševní vlastnictví, jejich ochrana, hospodaření s penězi, majetkem a různými formami vlastnictví
- peníze – funkce a podoby peněz, formy placení, rozpočet rodiny, státu, význam daní
- výroba, obchod, služby – jejich funkce a návaznost
- principy tržního hospodářství – nabídka, poptávka, trh, podstata fungování trhu, nejčastější právní formy podnikání

Tento obsah učiva by měly zprostředkovat metodické materiály, které by měly zajistit odbornou úroveň učitelů a také vzdělávací potřeby žáků. Podle dokumentu „Systém budování FG na ZŠ a SŠ“²³ by měla na standardy FG navázat fáze vytváření příkladů dobré praxe a vzorových metodických materiálů, které měly být vypracovány společně MŠMT, VÚP, NÚOV a také Ministerstvem financí jako odborným garantem. Tyto materiály jsou nezbytné pro uchopení problematiky ze strany pedagogů a pro potřeby jejího vysvětlení žákům. Na základě tohoto plánu vznikla v roce 2008 v rámci resortního projektu MŠMT publikace s názvem „**Finanční gramotnost, obsah a**

---

²³ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [on line]. Aktualizovaná verze prosinec 2007 [cit. 2008-12-19]. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchj/mfcr/xs/fintrh_fin_vzdelavani_37168.html>.

příklady z praxe škol“, jejímiž autory jsou Klínský, P., Chromá, D., Tesařová, S. a Janák, M.. Publikaci vydal Národní ústav odborného vzdělávání v Praze 2008²⁴. Výše zmíněný resortní projekt MŠMT má název „Finanční gramotnost – metodická příručka pro učitele“.

Hlavním posláním publikace je zprostředkovat učitelům základních a středních škol, co se problematikou finanční gramotnosti rozumí. Kniha je nástrojem k načerpání příslušných poznatků nutných k tomu, aby FG mohla být promítnuta do výuky na základních a středních školách. Cílem publikace je posílit úroveň finanční gramotnosti nastíněné ve Strategii finančního vzdělávání (viz shora známý Dokument budování...). Finanční gramotnost by měla být posílena prostřednictvím toku informací ve dvou základních směrech:

- a) v rámci počátečního vzdělávání, tj. na základních a středních školách
- b) v rámci celoživotního vzdělávání.

Podrobné informace o celém projektu lze podle publikace nalézt na webových stránkách Ministerstva financí české republiky.²⁵ Celou publikaci je také možno zdarma stáhnout na internetu na adrese Národního ústavu odborného vzdělávání²⁶. Je také dostupná k zapůjčení ve Vědecké knihovně v Olomouci ve Volném výběru pod výpůjčním číslem 1 – 203225. Tato kompletně svázaná publikace má ještě přílohu – CD ROM, kde jsou obsaženy nejrůznější projekty a praktické příklady.

---

²⁴ KLÍNSKÝ, P. aj. *Finanční gramotnost, obsah a příklady z praxe škol*. 1. vydání. Praha : NÚOV, 2008. 90 s. ISBN 978-80-87063-13-2.

²⁵ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Finanční vzdělávání* [online]. [cit. 2009-03.05]. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/ops/rde/xchg/mfcr/fintrh_fin_vzdelavani.html>.

²⁶ NÁRODNÍ ÚSTAV ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ . *Finanční gramotnost, obsah a příklady z praxe škol* [online]. [cit. 2009-03-05]. Dostupné z WWW: <[http://www.nuov.cz/uploads/Financi_gramotnost_obsah_a_prikлады_z_praxe_skol.pdf](http://www.nuov.cz/uploads/Financi_gramotnost_obsah_a_prikklady_z_praxe_skol.pdf)>.

Pro základní vzdělávání je příslušný manuál pro učitele s názvem „**Finanční a ekonomická gramotnost**“ autorů Skořepy, M. a Skořepové, E.. Učebnice je určena pro výuku na druhém stupni (6–9 ročník) základních škol a víceletých gymnázií.²⁷ Tato učebnice je určena pro výuku na druhém stupni (6–9 ročník) základních škol a víceletých gymnáziích v oboru 5.5.2. Výchova k občanství, který spadá do vzdělávacího tématu „Stát a hospodářství“. Všechno pak spadá do vzdělávací oblasti RVP pro základní vzdělávání 5.5. Člověk a společnost.²⁸

Text učebnice je v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání v podobě z roku 2007 a také vychází vstříc doplněním, která byla ve formulaci tohoto tématu navržena ve formě „Standardů finanční gramotnosti“ pro základní vzdělávání vyhlášených v roce 2008.²⁹ Učebnice je koncipována jako souhrn činností, které jsou tematicky rozděleny do osmi kapitol. Kapitoly jsou z obsahového hlediska navzájem relativně samostatné, což dává možnost měnit jejich pořadí a nechává rozhodnutí na školním vzdělávacím programu, jakými kapitolami se budou žáci v určitém ročníku zabývat. Stejně tak lze vybírat i mezi činnostmi v rámci každé kapitoly podle představ učitele. Některé činnosti jsou založeny na práci ve třídě, jiné vyžadují práci v terénu, práci s rodiči nebo se speciální technikou. Základními texty jsou dva pracovní sešity, které žákům slouží i jako školní sešit, kam si zapisují výsledky činnosti a získané informace. Tyto sešity jsou přílohou manuálu pro učitele. Publikaci je možno zakoupit přes internet³⁰. Je také možné si učebnici zapůjčit ve Vědecké knihovně v Olomouci pod signaturou II 871.578 (svazek 1-3).

---

²⁷ Publikaci vydala Scientia spol.s.r.o., Praha 2008, 1. vydání, 196 s., ISBN 798-80-86960-40-1.

²⁸ SKOŘEPA, M., SKOŘEPOVÁ, E. *Finanční a ekonomická gramotnost*. 1. vydání. Praha : Scientia s.r.o. 2008. 196 s. ISBN 978-86960-40-1.

²⁹ viz *Systém budování finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ (2007)* s. 12, 13.

³⁰ Dostupné z WWW: <<http://www.scientia.cz/katalog.asp>>.

V roce 2009 vyšel „**Slabikář finanční gramotnosti**“ autorů Noveského, I. a Balabána, Z.³¹. Obsah této publikace je velmi široký a propracovaný. Zahrnuje psychologické a sociální aspekty finanční gramotnosti, téma ochrany spotřebitele, právní problematiku, zabírá se Sdružením ochrany spotřebitele, seznamuje s poradnami pro zadlužené, probírá téma peněžní gramotnosti, cenové gramotnosti a rozpočtové gramotnosti, téma uzavírání smluv a další.

3. Klient dětského domova, specifika ve vztahu k potřebě osvojit si finanční gramotnost.

Prostředí dětského domova se odlišuje od běžného domácího prostředí, ve kterém jsou děti obvykle vychovávány. Tuto skutečnost je pravděpodobně nutné při osvojování finanční gramotnosti těmito dětmi zohlednit.

Kapitola obsahuje témata možné ústavní a psychické deprivace dětí trvale žijících v dětském domově, psychických potřeb dětí (podle Matějčka), také téma romských dětí a jejich obtíží při vzdělávání, dětí s lehkým mentálním postižením, s emocionálními poruchami, se specifickými poruchami učení a možnosti odstranění těchto obtíží pomocí různých výukových postupů. V závěru kapitoly jsou zmíněny nedostatky v ústavní péči, které mohou být také jednou z příčin obtíží dětí při osvojení učiva.

Děti trvale žijící v ústavní péči mohou být poznamenány **ústavní deprivací** tj. poruchou, která zasahuje celou jejich osobnost. K jejím projevům se řadí „celkové opoždění psychomotorického vývoje, plochost a nediferencovanost citů, poruchy chování, nedostatek volných vlastností, potíže

---

³¹ BALABÁN, Z. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modelů finanční gramotnosti*. 1. vydání. Praha : Cofet, 2009. 448 s. ISBN 978-80-254-4207-4.

s navazováním vztahů³². Podle Gottwaldové je psychická deprivace zapříčiněna odloučením od rodiny a dlouhodobým pobytem v ústavním zařízení. Po odchodu z dětského domova způsobuje dětem tato deprivace sociální handicap, který velmi stěžuje jejich začleňování do společnosti.

Podle Matějčkovy definice³³ je psychická deprivace „psychický stav, vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojovat některé základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu“. Matějček rozdělil psychické potřeby dětí do pěti kategorií:

1. Potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů
2. Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu po podnětech, tj. smysluplného světa
3. Potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů, tj. k osobě matky a k osobám dalších primárních vychovatelů
4. Potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty, z jejíhož uspokojení vychází zdravé uvědomění vlastního „já“, neboli vlastní identity
5. Potřeba otevřené budoucnosti.

Ad 1. Děti z dětských domovů mají **nedostatečnou osobní motivaci k učení** a někdy dochází i k tomu, že nedokončí školní docházku. Jsou také daleko více ohroženy sociálně-patologickými vlivy než děti z funkčních rodin. Jejich společným rysem je pasivita. Příčina malé motivace k učení by mohla podle Gottwaldové spočívat v nenaplněné psychické potřebě množství kvalitních vnějších podnětů. Jejich uspokojení vyvolává žádoucí aktivitu organismu.

---

³² GOTTWALDOVÁ, M. a kol. s. 4.

³³ MATĚJČEK, Z., LANGMEYER, J. *Psychická deprivace v dětství*. 2. vydání. Praha : Avicenum, 1974.

Ad 2. Každé dítě v DD i ve funkční rodině má psychickou **potřebu stálosti, řádu a smyslu v podnětech**³⁴. Její naplnění umožňuje zpracovávat různorodé podněty do zkušeností, poznatků a pracovních strategií. Jde o základní podmínky pro jakékoliv učení. Gottwaldová³⁵ ve své metodické příručce píše, že „ústavní výchova svým přístupem k dětem nikdy nemůže zprostředkovat jakési vnitřní urovnání. Dítě, prochází-li (i přesto, že je třeba dlouhodobě v jednom zařízení) během dětství a dospívání několika ústavy, tak spotřebuje veškerou svoji energii na přizpůsobení se podmínkám ústavu. V momentě, kdy podmínky pochopí, snaží se z nich pro sebe vytěžit to nejlepší. Děje se tak mimo jiné formou účelového chování: „...budu se chovat dobře, abych získal...“. Nezapomínejme však, že děti se adaptují na podmínky, při pohledu zvnějšku, nenormální. Tato schopnost přizpůsobit se jeví v životě jako neupotřebitelná až kontraproduktivní.“

Ad 3. Další důležitou potřebou pro dítě podle Matějčka je **potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů** k osobě matky a dalších primárních vychovatelů. Její uspokojení přináší dítěti pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní integraci jeho osobnosti. Gottwaldová³⁶ píše: „Ústavní výchova svým vnitřním principem není schopna dítěti pomoci s uspokojením této potřeby. V ústavní péči se přístupy k dítěti a výchovné styly nemohou vyrovnat rodině. Jak vyplynulo z dotazníku, který jsme předložili klientům projektu³⁷ Pestalozziho centra, žádný z nich neměl

---

³⁴ Potřeba smysluplného světa.

³⁵ GOTTWALDOVÁ, M. a kol. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života*. Chrudim: Centrum J.J. Pestalozziho, 2006. s. 3 [c. 2009-04-15]. [cit. 2010-02-20]. Dostupné z WWW: <<http://vzd.cz/dlouhodobá-priprava-deti-s-narizenou-ustavni-vychovou>>.

³⁶ GOTTWALDOVÁ, M. op. cit. s. 3-4

³⁷ Jedná se o projekt s názvem „Poradenské centrum pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou, který zpracovali pracovníci Centra J. J. Pestalozziho, které působí v Pardubickém kraji. Hlavním cílem projektu je systematická příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou, již za pobytu

vychovatele jako důvěrníka. Individuálně se na něj obraceli jen s potížemi technického rázu. Děti z výchovných ústavů berou vychovatele jako někoho, kdo je hodnotí, trestá a obstarává jim program. K nejlepší vlastností vychovatele patří spravedlnost. Máme zkušenost u jednoho DDS, kde jsou chlapci oslovováni příjmením. Naším klientem je chlapec, který v tomto zařízení vyrůstá od osmi let. Překvapilo nás, že děti z dětských domovů, zejména ty téměř dospělé, nedůvěřují svým tetám a strýcům téměř vůbec. Mají totiž tu zkušenost, že když se s čímkoliv dospělému svěří, stane se to záležitostí celého ústavu“.

Ad 4. Mezi možné nenaplněné potřeby dětí z DD patří podle Gottwaldové i **nedostatečně vybudovaná identita**. Vychází z uvědomění si vlastního „já“, ze kterého vzniká potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty, která člověka aktivizuje, aby si osvojil užitečné společenské role a hodnotné cíle životního snažení a je velmi úzce spojena s **potřebou kladného přijetí**, s níž se lidé rodí a která je hlavní socializační silou jejich chování. Tato potřeba spočívá v přijímání a schvalování jedince druhými a dává mu motivaci k poslušnosti vůči rodičům a vychovatelům. Ústav může tuto potřebu naplnit daleko lépe než nefunkční rodina. Potíž je v tom, že na výchově dítěte v ústavu se podílí velký počet lidí s různým přístupem, je zde vysoký počet dětí a vysoká organizovanost života. Gottwaldová k tomuto tématu píše³⁸: „Kolektivní výchova v ústavních zařízeních velmi ztěžuje naplňování principu individuálního přístupu k dítěti.

---

v zařízení ústavní péče, na těžkou situaci spojenou s odchodem z výchovného zařízení a poskytování preventivní služby klientům, kteří jsou často ohroženi sociálně-patologickými jevy a předčasným ukončením školní docházky spojeným s nedokončením profesní přípravy. Poradenské centrum poskytuje odbornou péči a poradenství v oblasti psychologie, psychoterapie a etopedie dětem a mladistvým a podle potřeby institucím ústavní výchovy. Nabízené služby mají charakter nezávislého a důvěryhodného poradenství externisty, který přichází z prostředí vně zařízení a rodiny. Centrum se věnuje dětem v dětském domově se školou a také dětem v DD. (Gottwaldová, M. s. 10).

³⁸ GOTTWALDOVÁ, M. op. cit. s. 4.

Je to dané počtem dětí v zařízení, vysokou mírou organizovanosti života, kde převládají kolektivní aktivity a také častým střídáním vychovatelů ve skupinách. Děti zde obtížně hledají svébytné místo, jakousi jedinečnou roli, například roli někoho, kdo se stará o ústavní, nebo své vlastní zvíře apod., jde o něco, čím by se zviditelnilo. Dosud poměrně malý počet zařízení umožňuje dítěti, aby mělo například vlastní koutek, kde by mělo vlastní věci, který by byl odlišný od intimního zákoutí ostatních. Nutnost pořádku v pokojích a společných místnostech je často nadřazována nad tuto základní dětskou potřebu. Možnost a šance být 'identitou' se pak vytrácí.“

Ad 5. U klientů DD může být potlačena **potřeba „otevřené budoucnosti“** vzhledem k tomu, že dlouhou dobu žili v ústavu a prakticky nic jiného neznají. Jejich budoucnost je vlastně zahrnuta do tématu ukončení ústavní výchovy, které u starších dětí probouzí hlavně strach z neznámého. Gottwaldová k této potřebě uvádí³⁹: „Z dotazníků vyplněných dětmi v průběhu projektu poradenského centra vyplynulo, že při pohledu do budoucnosti zaznívají dvě témata: a) kdy mi skončí nařízená ústavní výchova, b) strach a bezradnost z úplně nejasné budoucnosti. Děti z výchovných ústavů na rozdíl od dětí z DD, vidí v ukončení ústavní výchovy hlavně svobodu. Děti z DD nevidí nic, nemají většinou představu, co s nimi bude. Do projektu je zařazen chlapec (21 let), který vyrůstá v DD od útlého dětství. V červnu mu měla končit prodloužená ústavní výchova. Ještě v únoru neměl představu, kam půjde, uchyloval se ke zcela nereálnému řešení.“

V prostředí dětského domova se může nacházet vyšší počet romských dětí. Proto je zřejmě potřebné vzít tuto skutečnost v úvahu při zvyšování finanční gramotnosti dětí

---

³⁹ GOTTWALDOVÁ, M. *ibidem*.

v dětském domově. Kalhous⁴⁰ uvádí obtíže, se kterými se lze setkat u minoritního žáka v rámci vzdělávání:

„- **bilinvismus**: různá úroveň znalostí jazyka většiny a jazyka menšiny;

- '**kulturní paranoia**': všeobecná nedůvěra a strach z kultury majority;
- přílišné zaměření na otázku **příslušnosti k etnické skupině**, zvýšená citlivost k skutečné nebo zdánlivé diskriminaci;
- nezpracovaná nebo potlačovaná **agresivita** a touha po vzpouře nebo odplatě za skutečné nebo domnělé křivdy;
- **chybějící loajalita** k institucím vytvářeným většinou ('bílymi');
- **nedůvěra** a jen málo zvnitřněné přesvědčení o významu systematické a vytrvalé práce, o potřebě autority, zákona;
- **vnitřní nejistota**, zda mluvit a jednat v souladu s vlastní, nebo majoritní kulturou;
- **schopnost 'sehrát to** s představiteli majority', klamat je, tendence neprojevit se otevřeně;
- **zvýšená citlivost** k neverbálním projevům a jejich případnému rozporu s obsahem řeči učitele při komunikaci s příslušníkem minority“.

Kalhous dále uvádí, že tyto (z psychologického hlediska) naučené vlastnosti se u každého dítěte budou lišit a doporučuje uplatnění dvou intervenčních strategií:

- „1. **kompenzační vzdělávání** – snaha prostřednictvím různých programů pomoci žákovi dosáhnout kulturní úrovně požadované školou;
2. **pozitivní vzdělávání** – snaha vyjít za dítětem do 'jeho' kultury, zahrnutím hodnot, dovedností a postojů důležitých pro kulturu dítěte do kurikula; diferenciací učení a hodnocení“.

---

⁴⁰ OBST, O. Žák sekundární školy. In *Školní didaktika*. 1. vydání. Praha : Portál, 2002. Kapitola 2, s. 86. ISBN 80-7178-253-X.

V dětském domově se také mohou nacházet děti s poruchami komplikujícími vzdělávání, jejichž důsledkem může být snížená schopnost provádět určitý úkol nebo uskutečnit požadované chování. I tuto skutečnost bude pravděpodobně nutné zohlednit v rámci zvyšování finanční gramotnosti u dětí trvale žijících v dětském domově. Pasch⁴¹ zmiňuje kromě jiných i tyto poruchy:

„- **mentální postižení**“, které je také označováno jako „pomalejší tempo práce“, které se ve své lehčí formě může u dětí v dětském domově vyskytovat. Do této kategorie by mohly být zařazovány romské děti kvůli svému jazykovému handicapu⁴².

„-**emocionální poruchy**“ spojené s verbální a fyzickou agresivitou a „**specifické poruchy učení**“, které se mohou u dětí v DD vyskytovat v různém stupni a často. Podle Pasche je důležité snažit se redukovat handicapující důsledky těchto poruch u dětí na minimum.

Řešením pro děti se vzdělávací poruchou, je podle Pasche jejich integrace mezi vrstevníky v úkolech, které zvládají stejně jako oni a individuální vzdělávací program v činnostech, které nezvládají na úrovni vrstevníků a také individuální přístup vyučujícího.

V souvislosti s výše uvedenými specifiky dětí trvale žijících v dětském domově může být pravděpodobně jejich finanční gramotnost na nižší úrovni, než u vrstevníků, kteří vyrůstají v rodinném prostředí a kteří patří k majoritní společnosti. Proto, aby byly děti schopny si osvojit vědomosti, dovednosti a postoje z této oblasti, bude nutné přizpůsobit výuku jejich specifickým potřebám. Proto zřejmě nebude vhodné frontální vyučování, ale spíše různé aktivizační struktury, bohaté využití názorných pomůcek,

---

⁴¹ PASCH, M. aj. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998. s. 295-296. ISBN 80-7178-127-4.

⁴² handicap – nevýhoda, které je jedinec vystaven vinou poruchy.

praktické ukázky, exkurze, terénní praktika, použití simulace různých praktických situací a časté procvičování a opakování získaných vědomostí. Straková⁴³ zdůrazňuje pro dosažení úspěšného vzdělávání romských dětí důležitost **individuálního přístupu** k dětem. Například pomocí systematické diagnostiky, monitorování pokroku žáků a kriteriálního hodnocení, také s pomocí asistentů učitele, kteří pomáhají zaostalým žákům nebo speciálních pedagogů. Straková píše, že „důležité je praktikovat aktivní výukové struktury, kdy výuka je pestrá a motivující, ale zároveň sleduje dobře definované vzdělávací cíle“⁴⁴. Straková také popisuje několik výukových postupů, které uvádí jako nejčastěji používané v ČR:

„- **sněhová koule**: žáci mají vyřešit nějaký úkol nebo se vyjádřit k tématu, nejprve pracují individuálně, potom tvoří dvojice, čtveřice, osmice...;

- **brainstorming**: úkolem skupiny je vygenerovat co nejvíce myšlenek/informací k danému tématu, žáci říkají a zaznamenávají, co je k tomu napadá...;

- **hraní rolí**: žáci přehrávají určené situace;

- **kolečka**: každý žák se vyjádří k danému tématu;

- **kolotoč**: žáci mají za úkol ve dvojicích argumentovat ve prospěch/proti nějakému názoru, jejich role se v průběhu hodiny mění – otáčí se proti sobě vnitřní a vnější kolo;

- **diskuse**: žáci diskutují k danému tématu, učitel diskusi řídí;

- **debata**: vždy dvě trojice žáků diskutují podle zadaných pravidel ve prospěch/proti nějakému názoru/tvrzení, zbytek skupiny hodnotí řečnické výkony, volbu argumentů...;

---

⁴³ STRAKOVÁ, J. aj. *Otevírání školy všem dětem*. [c.2008]. [cit. 2010-04-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.ferovaskola.cz/data/downloads/Otevirani%20skoly%20%2010%20principu%20inkluzi.pdf>>.

⁴⁴ op. cit. s. 19.

- **akvárium:** žáci jsou rozděleni do vnitřního a vnějšího kruhu, ve vnitřním kruhu probíhá řízená diskuse, vnější kruh hodnotí výkony žáků ve vnitřním kruhu“.

Tyto aktivizační struktury mohou být využity i v rámci vzdělávacího programu finanční gramotnosti pro děti z dětského domova. Straková také uvádí, že pro romské děti je důležité uplatňovat **formativní hodnocení**, které posiluje zpětnou vazbu, poskytuje informace o tom, co se podařilo, na co je třeba se zaměřit a umožňuje pravidelné a četné vyhodnocování žákovy práce. Podle Strakové je důležitá **podpora jazykových zvláštností** uznáním existence „jinojazyčnosti dětí“ a využitím romských asistentů na podporu sebevědomí dětí. Také je podle Strakové nutné posilovat sebeúctu dětí, mít na ně přiměřeně vysoká očekávání, která se nemají hned snižovat a poskytovat jim podporu teprve podle jejich aktuálních potřeb. Straková také zdůrazňuje důležitost **školního klimatu** (také vzdělávacího kursu), kde je nutné:

- „- předcházet rasistickým projevům a předsudkům;
- nezobecňovat špatné chování jednotlivců a vztahovat je na celek (stereotypizace);
- vést děti k otevřenému sdělování pocitů;
- při hněvu dětí projevit pochopení, soucítění;
- vymezit jasná pravidla chování ve skupině;
- učit děti mluvit konkrétně;
- stimulovat morální úsudky dětí a rozvíjet jejich empatii;
- neoddělovat minoritní skupinku od majoritní skupiny“.⁴⁵

Příčinou ztíženého osvojování si znalostí a dovedností u dětí trvale žijících v DD mohou být i **nedostatky v samotné ústavní péči**. Tyto nedostatky by mohly být také jednou z příčin, proč je děti z dětského domova nutno vzdělávat v oblasti finanční gramotnosti. Jsou to⁴⁶:

---

⁴⁵ op. cit. s. 20-36.

⁴⁶ GOTTWALDOVÁ, M. op. cit. s. 6-7.

- „nedostatečné vzdělání pedagogických pracovníků;
- není zde psycholog, psychoterapeut, etoped;
- aby bylo možno využívat služeb externího odborníka, musí se uzavřít smlouva se zdravotní pojišťovnou, což je dlouhodobý proces;
- chybí supervize jako prevence vyhoření pracovníků;
- kolektivní přístup pracovníků k dětem zabraňuje využívat individuální plán;
- nedostatky ve výchovném systému;
- vysoký počet dětí na jednoho vychovatele“.

Nedostatky v ústavní péči zmiňuje i NAP⁴⁷ v Rámcové koncepci MŠMT⁴⁸ jako „roztříštěnost a nekoordinovanost systému (nejednotné pracovní postupy, řízení, kontrola a financování, odlišné požadavky na personální zajištění a kvalifikaci pracovníků), nedostatečnost sítě náhradních rodin (nedostatky v oblasti kvantitativní i kvalitativní podpory), vysoký počet dětí v ústavní péči a jejich nedostatečná podpora při osamostatňování“.

Problematikou **vysokého počtu dětí** v ústavní péči a jejich nedostatečnou podporou při odchodu z ústavní péče se zabývá i „Hodnocení systému péče o ohrožené děti“. Jedná se o dlouhodobou analýzu osudů dětí, které v roce 1995 – 2004 opustily institucionální péči, která proběhla pod záštitou MŠMT a MVČR a její výsledky byly zveřejněny v říjnu 2007.⁴⁹ Cílem analýzy bylo získat reálnou představu o tom, jakým způsobem funguje péče o děti ohrožené sociálně-

---

⁴⁷ Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011.

⁴⁸ *Rámcová koncepce MŠMT ČR v oblasti transformace systému náhradní výchovné péče o ohrožené děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivní výchovnou péči.* Přípravuje: 061, Skupina 6 MŠMT. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/Skupina_6/odbor_61/Institucionalni_vychova/Ramcova_koncepce_institucionalni_vychova>.

⁴⁹ Analýza je zveřejněna na webových stránkách MVČR. Dostupné z WWW: <<http://web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/mladez1016.html>>.

patologickými jevy a o děti, které již mají zkušenost s pácháním trestné činnosti. Byla zpracována data dětí, které opustily zařízení v působnosti MŠMT během let 1995-2004, celkem se jednalo o 17 454 dětí. V rámci analýzy bylo zjištěno, že počet dětí v institucionální péči se od roku 1999 trvale zvyšuje, stejně jako počet zařízení pro výkon ústavní výchovy. V roce 1999⁵⁰ bylo v institucionální péči umístěno v 185 zařízeních 6901 dětí, v roce 2005 to bylo 7300 dětí a v roce 2007 již ve 225 zařízeních bylo umístěno 7600 dětí. Počet umístěných v přepočtu na 100000 obyvatel činí 80 dětí. Pro srovnání v SRN je to jen 32 dětí na 100000 obyvatel a zde tento počet klesá. Průměrná délka pobytu dětí v dětských domovech v ČR je 14,5 roku.

Jedním ze závěrů, ke kterým „Hodnocení systému péče o ohrožené děti“ dospělo, bylo zjištění, že „mnoho dětí je po opuštění ústavu **nedostatečně připraveno pro normální život**, který je diametrálně odlišný od maximálně zrežirovaného zažitého modelu života v zařízení. Děti se často vracejí zpět do své původní rodiny, tj. do zcela nepřipraveného prostředí, v němž nedošlo od odebrání dítěte k žádné podstatné změně k lepšímu“⁵¹. Purková⁵² píše, že děti začínají po odchodu z DD po jednom roce páchat trestnou činnost v plných 86 %, především muži⁵³. Zmiňuje se o tom, že tento údaj bývá interpretován jako důkaz absence služeb následné péče. „Rok si mladí lidé z DD ještě vystačí s tím, co se naučili v zařízení, dospívání na ně klade daleko

---

⁵⁰ Statistické údaje o počtech dětí byly čerpány : *Statistika počtu dětí umístěných v zařízeních ochranné a ústavní výchovy*. [cit. 2010-02-27]. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/statistika_poctu_deti_umistenych_v_zarizenich_ochranne_a_ustavni_vychovy>.

⁵¹ *Hodnocení systému...* s. 9.

⁵² PURKOVÁ, V. *Osobnost dětí umístěných v dětských domovech z pohledu vybraných výzkumů et Ústavní výchova v číslech*. [c. 2009-10-28]. [cit. 2010-02-16]. Dostupné z WWW: <<http://anv.cz/odborne/147-osobnost-det-umistenych-v-detskych-domovech-z-pohledu-vybranych-vyzkumu-a-ustavni-vychova-v-cislech>>.

⁵³ Údaj zjištěný v rámci analýzy *Hodnocení systému...*

vyšší nároky, musí se postavit na vlastní nohy a fungovat mnohem dříve, musí si umět poradit se životem mnohem dříve.“

4. Analýza vzdělávacích potřeb jako součást tvorby vzdělávacího programu.

V této kapitole se budu věnovat tématu tvorby vzdělávacího programu, zaobírat se analýzou vzdělávacích potřeb a její rolí v této tvorbě i obecnými přístupy k zjišťování potřeb.

Prášilová⁵⁴ chápe, v souvislosti s jeho tvorbou, vzdělávací program jako „projekt výuky, vytvořený za účelem překlenutí výkonnostní mezery mezi tím, jak jedinec (případně skupina osob) danou problematiku momentálně zvládá, a tím, jak je žádoucí, aby tuto problematiku z nějakých důvodů zvládal“. Zvládnout dovednost projektovat, je základním předpokladem pro tvorbu vzdělávacího programu. Prášilová v jedné ze svých publikací⁵⁵ používá pojmu „projektování“ ve smyslu „plánování, které vede k nějaké realizaci, řeší nějakou konkrétní situaci, dosahuje stanoveného cíle a to na základě zjištěných skutečností“. Uvádí dále, že „obecně spočívá struktura projektovací činnosti ve dvou následujících krocích: napřed je zapotřebí určit, k jakému cíli směřujeme (vymezíme cíl) a pak popsat cestu pro dosažení tohoto cíle (určíme vhodné prostředky, způsob, čas, prostor a místo k jeho dosažení)“.

---

⁵⁴ PRÁŠILOVÁ, M. *Tvorba vzdělávacího programu*. 1. vydání. Praha : Triton, 2006. s. 17. ISBN 80-7254-712-7.

⁵⁵ PRÁŠILOVÁ, M. *Projektování v mateřské škole*. 1. vydání. Olomouc : Hanex, 2004. s. 10. ISBN 80-85783-44-4.

„Pro projektování lze využít podle situace⁵⁶ jednoho ze dvou postupů nazývaných jako **algoritmy projektování**. Jejich jednotlivé fáze jsou vyjádřeny pomocí otázek:

1. typ algoritmu se používá v případě, že budoucnost vychází plynule ze současného stavu (tzv. **extrapolace**)⁵⁷. Na základě znalosti současného stavu hledáme, jaký má být kýžený konečný stav. „Vzdělávací program má umožnit maximálně možný rozvoj osobnosti účastníka vzdělávací akce v žádoucí oblasti.“⁵⁷

„Tvůrce projektu odpovídá postupně na následující otázky:

- **Kde jsme nyní?** (ptá se na současný stav, vede ke zjištění stávající situace)
- **Kde bychom chtěli být?** (týká se kýženého konečného stavu, vybízí projektanta k formulaci vize)
- **Jak se tam dostaneme?** a **Jak zajistíme, že se tam dostaneme?** (nutí projektanta uvažovat o realizaci záměrů a určit, jaké budou dílčí cíle a úkoly, kdo bude odpovědný za jejich plnění, jakém termínu mají být splněny)
- **Jak poznáme, že jsme se tam dostali?** (týká se kontroly a hodnocení a předpokládá, že projektant stanoví konkrétní ukazatele cílového stavu, tzn. přesnou formulaci vize a případný požadavek na kvalitu jejího plnění).“

2. typ algoritmu platí pro případ, kdy předvídáme, že budoucnost bude odlišná od současnosti (**anticipace**). Víme, kam chceme dospět, ale musíme si nejprve zjistit, jaká je pro to výchozí situace. „Tvůrce projektu postupně odpovídá na otázky:

- Kde bychom chtěli být? Kam směřujeme?
- Kde jsme nyní?
- Jak se tam dostaneme?

---

⁵⁶ op. cit. s. 11.

⁵⁷ PRÁŠILOVÁ, M. *Tvorba vzdělávacího programu*. s. 21.

- Jak zajistíme, že se tam dostaneme?
- Jak poznáme, že jsme se tam dostali?

Dílčí úkoly projektanta ⁵⁸:

1. typ algoritmu: a) zjistit, jaká je výchozí situace (např. současné vědomosti, dovednosti a postoje dětí vzhledem k průměrné úrovni finanční gramotnosti), tj. shromáždí se všechny podstatné informace, které se vyhodnotí;

b) do projektu se uvedou ukazatele cílového stavu (formuluje se **vize**, kterou jsou při tvorbě vzdělávacího programu žádoucí vědomosti, dovednosti a postoje aj. vzdělávaného jedince nebo skupiny osob);

2. typ algoritmu : a) pojmenování kýženého stavu (formulace vize) tehdy, kdy přesně víme, čeho chceme dosáhnout;

b) vypracování postupu vedoucího k dosažení vize, např. dosažení předepsané úrovně v oblasti finanční gramotnosti, (dílčí cíle a úkoly, odpovědnost, termíny); provádíme analýzu současného stavu vzhledem k tomuto záměru.

Tyto algoritmy jsou podle Prášilové⁵⁹ „**obecné postupy**“ kterých lze kromě jiného využít také při „**projektování pedagogické práce školy**“ (např. tvorba školního a třídního vzdělávacího programu, tvorba vzdělávacího a osvětového programu pro rodiče a jiných vzdělávacích programů). Při projektování pedagogické práce školy jsou **vizí** žádoucí vědomosti, dovednosti, postoje aj. vzdělávaného jedince nebo skupiny osob (např. bude znám soubor vědomostí, které si děti mají osvojit pro dosažení finanční gramotnosti v rozsahu, který má mít dospělý občan ČR).

„**Vize**⁶⁰ je vidina, zjevení, představa, vidění do budoucna. Je to ten cíl, k jehož dosažení projekt tvoříme. Je to

---

⁵⁸ PRÁŠILOVÁ, M. *Projektování v mateřské škole*.

⁵⁹ op. cit. s. 14.

⁶⁰ op. cit. s. 21-26.

pojmenování cílového stavu projektu. Vizi je nutno formulovat přesně, mít zpracované informace o očekávané kvalitě jejího splnění a také stanovit termín jejího naplnění, abychom mohli kontrolovat, zda bylo cíle dosaženo a v jaké kvalitě.“

Prášilová⁶¹ uvádí ve své publikaci „strukturu návazných kroků tvorby vzdělávacího programu, kterou se studenty s úspěchem využívá při tvorbě krátkodobých vzdělávacích projektů:

1. Východisko – zdůvodnění realizace vzdělávací akce.
2. Cíl – zaměření na konkrétní žádoucí cílový stav, jehož má být dosaženo.
3. Výstupy, ověření znalostí a dovedností – způsob hodnocení znalostí účastníků; ověřování, zda jsou splněny podmínky pro získání certifikátu apod.
4. Účastníci akce – specifikace.
5. Forma a druh akce – typ vzdělávací akce.
6. Rámcová osnova – rozsah akce, obsah témat a jejich rozpis v čase.
7. Metody a prostředky – konkrétní údaje.
8. Organizace výuky – požadavky na organizační uspořádání.
9. Lektoři.
10. Studijní materiály – seznam povinných a doporučených materiálů, vypracování účelového sylabu.“

Autorka uvádí, že „tohoto postupu studenti úspěšně využívají při projektování: vlastivědné vycházky, osvětové zdravotnické akce, akce zabezpečující bezpečnostní školení, akce zaměřené na zvládnutí nového předpisu, počítačového programu apod.“

---

⁶¹ PRÁŠILOVÁ, M. *Tvorba vzdělávacího programu*. s. 33.

Při tvorbě vzdělávacího programu je prvním krokem **analýza vzdělávacích potřeb**. Belcourt a Wright⁶² uvádějí, že „správná analýza špatného výkonu by měla zahrnovat popis neefektivního výkonu a posouzení prostředí, v kterém k tomuto výkonu dochází“. Analýzu potřeb definují jako „analytický postup, který je určen k identifikaci mezer nebo diferencí ve výkonu zaměstnance nebo organizace“. Dál uvádějí, že „cílem analýzy potřeb je provést identifikaci rozdílu mezi tím, 'co je' a tím, 'co je žádoucí'“. Autoři také citují Kaufmana, „požadované výsledky – současné výsledky = potřeba“ a Hobbse, „jedna unce analýzy má cenu jedné libry programu“. Jak píše Prášilová⁶³, hlavní rolí analýzy v tvorbě vzdělávacího programu je „konkrétnější určení disproporce mezi tím, 'co je', a tím, 'co je žádoucí'“.

Prokopenko, Kubr aj.⁶⁴ uvádějí, že „jsou problémy, které nelze řešit pomocí vzdělávání, analýza se musí zabývat i těmito problémy a poukazovat na jejich vztah k problémům a potřebám vzdělávání, jde o spojitost mezi potřebami vzdělávání (training needs) a potřebami ostatními (non-training needs)“. Následně tvrdí, že „při identifikování potřeb vzdělávání musíme začít zjišťováním a porovnáváním dvou úrovní výkonnosti - standardní (požadované, optimální, budoucí nebo plánované) výkonnosti a současné (existující, reálné) úrovně výkonnosti a rozdíl mezi těmito dvěma úrovněmi nazveme výkonnostní mezerou“. Prokopenko, Kubr aj. uvádějí „Základní model pojetí potřeb vzdělání a rozvoje“, ve kterém popisuje pět rozdílných situací-případů, se kterými se lze při zvyšování výkonnosti, kdy se běžně zabýváme potřebami vzdělání a ostatními potřebami, setkat:

---

⁶² BELCOURT, M., WRIGHT, P. C. *Vzdělávání pracovníků a řízení pracovního výkonu*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, 1998. s. 35-36 ISBN 80-7169-459-2.

⁶³ PRÁŠILOVÁ, M. *Tvorba vzdělávacího programu*. s. 52.

⁶⁴ PROKOPENKO, J. KUBR, M. aj. *Vzdělávání a rozvoj manažerů*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, 1996. s. 97-98. ISBN 80-7169-250-6.

- A. V případě A není třeba žádného vzdělávání, aby se zaplnila výkonnostní mezera a aby se dosáhlo standardu výkonnosti, protože současná kvalifikace manažera je dostatečně vysoká. Byly zjištěny pouze ostatní potřeby a jsou potřebné pouze ostatní zásahy nebo opatření, jako například změna pracovního prostředí, organizace, motivace atd.
- B. V případě B je současná kvalifikace nedostatečná a nedostatek výkonnosti je roven potřebám vzdělávání, proto je nedostatek možné doplnit vzděláváním. První a druhý případ jsou spíše výjimečné.
- C. Nejčastější je případ C, kdy pro doplnění nedostatku výkonnosti je nezbytné využít jak opatření v oblasti vzdělávání, tak opatření ostatních. „Nejnebezpečnějším přístupem při stanovování potřeb je předpoklad, že řešíme případ třetí“.
- D. V případě D jsou opatření v oblasti vzdělávání i opatření ostatní nedostatečná a nemohou vyplnit celý nedostatek výkonnosti. Zůstává zde zbytkový nedostatek výkonnosti, který může mít příčiny v různých faktorech, jako je např. geografická poloha, vysoké náklady nebo skutečnost, že kvalifikace manažera se již nedá dále zvýšit a neexistuje možnost jej v krátké době z funkce odvolat.
- E. V tomto případě je pracovník kompetentnější než je potřebné a nedostatek výkonnosti může být doplněn souborem ostatních opatření.

Prokopenko, Kubr aj.⁶⁵ na jiném místě své publikace zmiňují nejjobecnější přístupy zjišťování potřeb vzdělávání, mezi které patří: **identifikace a analýza problému, srovnávání a stanoviska expertů.**

1. Identifikace a analýza problému

---

⁶⁵ op. cit. s. 106-111.

Autoři uvádějí, že „každá potřeba vzdělávání může být považována za organizační nebo manažerský problém, který má vlastní charakteristiky, příčiny a řešení a bývá součástí širších problémů“. Také dodává, že „zjišťování potřeb lze považovat za identifikování problémů“. Prokopenko, Kubr aj. uvádějí pět základních charakteristik, kterými lze problém určit:

- a) Podstata nebo identita: nízká výkonnost, rostoucí náklady, nedostatek kvalifikovaného personálu, chybějící nové nápady apod.
- b) Místo: úseky, oddělení, výrobní závody, budovy, kanceláře apod.
- c) Vlastníci problému: lidé ovlivnění existencí problému a přednostně zainteresovaní na jeho řešení.
- d) Velikost problému (v absolutním a relativním smyslu): význam problému pro úsek a celou organizaci (nečinnost, ztráta peněz, potencionálních úspor atd.).
- e) Časové hledisko: Od kdy problém existuje? Kdy byl poprvé zpozorován? Opakuje se? Roste, zmenšuje se nebo se stabilizoval?

Kroky při řešení problému:

- a) Uvědomění si problému: proces začíná tím, že si uvědomíme, že se něco dělá špatně, ne tak, jak bylo plánováno, nebo ne tak dobře jako v jiných organizacích.
- b) Specifikace a popis problému: zde se náznaky problému uvádějí do konkrétních a přesných konstatování a odchylek, které určují objekt, druh nedostatku, jehož příčina byla zjištěna a vysvětlena nebo podmínky a lidi, kteří problém vytvářejí a udržují.
- c) Hledání a analýza faktů: zde se shromažďují a analyzují nezbytné údaje s cílem vyřešit problém. Jsou tři hlavní zdroje údajů: - Evidence (spisy, hlášení, publikace, soubory dat na počítačích apod.)
  - Události a podmínky (pozorované činnosti a procesy)

- Paměť (informace uchovávané v myslích lidí).

Postupy používané při shromažďování dat potřebných pro řešení problémů: vyhledávání zaznamenaných dat nebo speciální záznamy; pozorování; dotazování; dotazníkové akce; organizovaná setkání pro shromáždění dat; průzkum postojů; shromažďování dokumentů; mapování; odhady; audit firmy atd.

Analýza údajů a dat se zaměřuje na přesný popis problému, hledání jeho podstaty, příčin a návrhů na řešení problému. Pomáhá hledat vzájemné vztahy, proporce a trendy, k čemuž používá statistické metody.

d) Stanovení a ověření skutečných příčin: Důležitou součástí analýzy dat jsou kauzální analýzy, které odhalují kauzální vztahy mezi příčinami a jevy a hledají opatření k jejich ovlivnění. Hlavním úkolem analýzy příčin je stanovit síly a faktory, které problém způsobují. Formulují se hypotézy o možných příčinách problému nebo události. Ověřování se zaměřuje na to, zda pravděpodobná příčina skutečně vyvolává pozorovaný jev.

e) Vypracování alternativních řešení: zaměřuje se na vypracování a výběr účinných variant řešení problému a na plánování jejich realizace.

f) Výběr optimálního řešení: spočívá v hodnocení alternativních řešení, při kterém vybíráme to nejlepší. Při analýze alternativ se používají ekonomická, provozní, technická, plánovací nebo právní kritéria (kromě jiných). Je třeba zvážit také organizační kulturu, postoje, tradice, hodnoty lidí, kteří budou ovlivněni realizací přijatých řešení.

g) Realizace vybraného řešení: zde je třeba postupovat tvořivě a nezaujatě, protože se může stát, že se objeví nové nepředpokládané problémy a původní „optimální“ řešení bude nutné přizpůsobit novým podmínkám.

2. Srovnávání

Prokopenko, Kubr aj. ve své publikaci uvádějí: „Srovnávání je neoddělitelnou součástí všech koncepcí zjišťování potřeb vzdělávání a rozvoje. Zabýváme-li se potřebami, soustavně srovnáváme přinejmenším dva, zpravidla více rozdílných souborů podmínek. Srovnávání se proto běžně používá při zjišťování potřeb a problémů a při diagnostice. Vedle kompetence a výkonnosti srovnáváme také faktory a podmínky, které je ovlivňují.

Nejlépe se srovnává, máme-li standardy, vůči nimž srovnáváme současnou kvalifikaci nebo výkonnost. Jako standardy mohou sloužit popis práce, kvalifikační profil, technické výkonnostní normy, plán výkonů jednotlivých operačních jednotek nebo celé organizace“.

3. Stanoviska expertů

Prokopenko, Kubr aj. se o tomto přístupu zmiňují: „Stanoviska expertů mohou být využívána různými technikami hodnocení potřeb. Můžeme mezi ně zahrnout prosté dotázání se na názor jednoho nebo více expertů, kolektivní konzultaci, projektový tým nebo metodu Delphi, při které je větší počet expertů opakovaně dotazován v procesu, který se postupně přibližuje k závěru aproximacemi⁶⁶.

Konzultace s malým počtem vybraných expertů může být dobrou přípravou na analýzu plánování a roztřídění potřeb, nebo tehdy, když se analytik připravuje na průzkum potřeb v prostředí, které je pro něj nové. Hlavními informátory by měli být pečlivě vybraní jedinci, kteří znají soudobé i nově vznikající trendy v dané oblasti a z toho vyplývající změny v požadavcích na vzdělávání.

---

⁶⁶ **aproximace** - přiblížení, přibližnost (LINHART, J. aj. *Slovník cizích slov pro nové století*. 1. vydání. Litvínov: Dialog, 2002. 413 s. ISBN neuvedeno).

PRAKTICKÁ ČÁST

5. Cíl, plán a realizace výzkumného šetření

Cílem **výzkumného šetření** je zjistit, jaké mají klienti dětského domova vzdělávací potřeby v oblasti finančního vzdělávání. Bude provedena analýza těchto potřeb, aby bylo možno určit aktuální stav znalostí a dovedností klientů konkrétního DD po stránce jejich finančního vzdělání.

Výzkumné šetření bylo realizováno v dětském domově v Praze 9 díky pochopení tamějších pracovníků.

Harmonogram projektu analýzy vzdělávacích potřeb:

1. Přípravná fáze (příprava a studium dokumentace): květen 2008 až říjen 2008, květen až prosinec 2009.
2. Realizační fáze (práce s dokumenty, dotazníkové šetření, uskutečnění nestrukturovaných rozhovorů, shromažďování a třídění sebraných dat): listopad 2008 až duben 2009, říjen 2009 až únor 2010.
3. Vyhodnocení celého projektu a návrh změn: leden až březen 2010.
4. Předání projektu únor až březen 2010.

V rámci výzkumného šetření byly použity techniky:

Vyhodnocování dokumentů (výroční zprávy, osobní dokumentace klientů DD, vzdělávací projekt realizovaný v DD s názvem „Vstup do života“ a standardy finanční gramotnosti, které jsou součástí dokumentu Ministerstva financí ČR⁶⁷), které pomohly přiblížit výchovně-vzdělávací

---

⁶⁷ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [on line]. Aktualizovaná verze prosinec 2007 [cit. 2008-12-19]. Dostupné z WWW:

<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchj/mfcr/xs/fintrh_fin_vzdelavani_37168.html>.

činnosti realizované v rámci dětského domova a vybrat vhodné výňatky z osobní dokumentace absolventů DD, jejichž některé údaje byly aktuální pro zpracování v rámci výzkumného šetření.

Dotazníkové šetření bylo nezbytné pro zjištění aktuálních znalostí, dovedností a postojů klientů DD v oblasti finanční gramotnosti.

Nestrukturovaný rozhovor přispěl k pochopení aktuálního stavu znalostí, vědomostí a postojů absolventa DD. Druhý neřízený rozhovor s pracovníky DD pomohl přiblížit způsob organizace života klientů, kteří v domově trvale žijí.

Způsob zpracování informací:

Výsledné zpracování informací se uskutečnilo v místě bydliště autorky diplomové práce, kde byly také shromážděny všechny dokumenty ze sběru dat. Zpracování dat se uskutečnilo pomocí výpočetní techniky. Písemné materiály byly zakládány do složek podle příslušných úkolů. Ze zpracovaných údajů byly vyhotoveny záznamy.

Účastníci výzkumného šetření:

Na šetření se podíleli pracovníci dětského domova v Praze 9, především vychovatelka, která autorce diplomové práce zprostředkovala přístup do DD a sama autorka, studentka kombinovaného studia P-SP UP Olomouc, píšící diplomovou práci.

Rozsah potřebné spolupráce s dotázanými:

Dotázány byly v rámci dotazníkového šetření starší děti ve věku 15-18 let, které trvale žijí v dětském domově, v rámci volného rozhovoru byl dotázán jeden absolvent DD, se kterým se podařilo navázat kontakt, ve věku 18 let a také byly dotázány v rámci druhého neřízeného rozhovoru dvě vychovatelky (tety), které pracují v dětském domově. Bylo také provedeno vyhodnocení vzdělávacího programu uskutečňovaného v DD s názvem „Vstup do života“ z hlediska finanční gramotnosti.

1. den: dotazníkové šetření a nestrukturovaný rozhovor s pracovníci DD, který byl přizpůsoben jejich časovému harmonogramu.
2. den: studium a vyhodnocování dokumentace dětského domova.
3. den: podle časových možností (vyhledání a navázání kontaktu) byl uskutečněn neřízený rozhovor s absolventem DD, kterého se podařilo získat pro spolupráci.

Druh spolupráce s dotázanými:

Dotázaní byli informováni na počátku dotazníkového šetření a při zahájení obou nestrukturovaných rozhovorů, že tento proces bude zcela anonymní a informace budou použity výhradně pro studijní účely, což znamená pro sepsání diplomové práce. Rovněž informace získané z dokumentů dětského domova jsem se zavázala použít pouze pro účely sepsání diplomové práce. Dotázaní byli také informováni o tom, že budou-li mít zájem, pak mohou být obeznámeni s výsledky výzkumného šetření prostřednictvím vychovatelky, která autorce diplomové práce zprostředkovala kontakt s dotázanými nebo přímo prostřednictvím autorky.

Výsledky výzkumného šetření budou zpracovány ve formě tabulkového přehledu s názvem „Inventář vzdělávacích potřeb“, kde budou shrnuty výsledky dotazníkového šetření, výsledky rozhovorů s pracovníci DD a absolventem DD, výsledky rozboru osobní dokumentace a rozboru vzdělávacího projektu „Vstup do života“ ve srovnání se standardy vzdělávacích potřeb pro základní vzdělávání.

5.1. Dotazníkové šetření

Charakteristika souboru respondentů⁶⁸

Dotazníkové šetření probíhalo v období listopad – prosinec 2008 v dětském domově v Praze. Dotazník je anonymní. Soubor respondentů, kterým byl předložen, tvoří skupina 22 dětí trvale žijících v prostředí dětského domova, které navštěvují střední školu, střední odborné učiliště a odborné učiliště. Z těchto dětí je 11 plnoletých. Děti nebyly do souboru vybírány striktně podle stejného věku, ale podle kategorie běžně užívané v dětském domově pod názvem „starší děti“, pod čímž se rozumí děti od 15 do 18 let. Z hlediska věku a pohlaví je skupina heterogenní. Homogenní je z hlediska trvalého života v konkrétním dětském domově.

Studenti navštěvující střední školy s maturitním oborem, měli studijní průměr ve školním roce 2007/08 od 1,51 do 2,96, prospěch dětí studujících střední odborné učiliště se pohyboval od 1,87 do 2,98 a žáků odborného učiliště od 2,21 do 2,8. Nikdo ze studentů(tek) nebyl na konci školního roku 2007/08 klasifikován známkou nedostatečný, nikdo nedělal opravné zkoušky.

Středoškoláci navštěvují tyto střední školy a učiliště:

SŠ obchodu a služeb, SŠ Zemědělská, SŠ Polygrafická, SŠ technická a obchodní, SŠ obchodu a gastronomie, SŠ řezbářská, SOŠ – poštovní a peněžní služby, SŠ polytechnická – obor klempíř pro strojírenskou výrobu.

Ve zkoumaném souboru se nacházelo 13 dívek a 9 chlapců.

Z hlediska věkového složení zde bylo nejvíce osmnáctiletých – 11 osob. Do kategorie mezi 15 – 18 lety spadá 10 osob a jedna osoba dosáhla více než 18 let.

---

⁶⁸ Informace o účastnících jsou čerpány z Roční zprávy o činnosti DD Praha 9 za školní rok 2007/08. Zpráva je dostupná v Domově.

Realizace dotazníkového šetření

Dotazník má poskytnout potřebné informace o tom, zda odpovídají vědomosti, dovednosti a postoje starších dětí trvale žijících v dětském domově vědomostem, dovednostem a postojům absolventa druhého stupně základní školy tak, jak jsou uvedeny ve standardech pro základní vzdělávání.

Dotazník obsahuje dohromady 16 otázek a 4 podotázky. Otázky v dotazníku jsou uzavřené, respondenti zvolili vždy jednu z nabízených variant odpovědí. Dotazník se nachází v příloze.

Celkem dvanáct otázek je zaměřeno na zjišťování znalostí dětí z oblasti financí. Otázky jsou přizpůsobeny požadavkům standardů finanční gramotnosti pro druhý stupeň základního vzdělávání, protože respondenty jsou starší děti z DD ve věku od patnácti let.

V dotazníku uvedené otázky 1 až 4 jsem čerpala ze závěrečné zprávy výzkumu s názvem⁶⁹ „Finanční gramotnost, kvantitativní výzkum pro MFČR“, který pro MFČR zrealizovala v červenci 2007 společnost STEM/MARK sídlící v Praze⁷⁰. Zadavatelem projektu bylo Ministerstvo financí České republiky a výzkum si kladl za cíl: „Zmapovat základní úroveň finanční gramotnosti na základě subjektivního hodnocení populace, zjistit hodnocení vlastní vzdělanosti a potřeby dalšího vzdělávání v oblasti finančních služeb mezi spotřebiteli“.

Otázky 6, 7, 7a, 8, 9, 9a, 10, 11, 11a, 12, 12a jsem sestavila na základě příkladů uvedených v publikaci s názvem „Finanční gramotnost, obsah a příklady z praxe

---

⁶⁹ ŠIMONÍK, P.; RYZNEROVÁ, I. *Finanční gramotnost, kvantitativní výzkum pro MFČR*. Stemmark a.s., červenec 2007. [on line]. [cit. 16. 5. 2009]. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Vyzkum_Financni_gramotnost_2007_STEM_pdf.pdf>.

⁷⁰ Dostupné z WWW: <<http://www.stemmark.cz>>.

škol“ autorů Klínského a Chromé⁷¹. Otázku sedmou jsem čerpala ze strany 6, otázky osm a devět ze strany 22, otázky šest a deset ze strany 33 této publikace, otázky 11, 11a ze strany 89 a otázky 12, 12a ze strany 76.

Pátá otázka zjišťuje, jak jsou děti schopny využít znalostí, které načerpaly v rámci vzdělávacího programu dětského domova, konkrétně téma „přednášky“ pro děti zrealizované pracovníky banky. Třináctá a čtrnáctá otázka se zaměřují na zjištění, zda jsou děti spokojeny se svojí informovaností v oblasti financí a zda by měly zájem o realizaci vzdělávacího kurzu v oblasti financí v dětském domově, čímž přesahují stanovený cíl šetření, ale souvisí s ním, protože předjímají možné rozvinutí tématu práce o cílený vzdělávací program z oblasti financí.

Patnáctá a šestnáctá otázka zjišťují složení zkoumaného souboru podle věku a pohlaví.

Výsledky

(se zaměřením na vzdělávací potřeby klientů DD v oblasti finančního vzdělávání)

1. Pokud byste si vybíral(a) spotřebitelský úvěr (např. na koupi nové televize nebo pračky, co by bylo nejdůležitějším kritériem?

Výše měsíční splátky (bez ohledu na celkovou výši všech splátek)	6
Roční procentní sazba nákladů (RPSN)	5
Roční úroková sazba	7
Důvěryhodnost poskytovatele	3
Něco jiného	1
Nevím	0

⁷¹ KLÍNSKÝ, P. *Finanční gramotnost, obsah a příklady z praxe škol*. 1. vydání. Praha : NÚOV, 2008. 90 s. ISBN 978-80-87063-13-2.

2. Jak byste nejspíš naložil(a) s volnými peněžními prostředky ve výši 2000 Kč, které by Vám zbyly v každém měsíci?

Investuji	1
Uložím na účet u banky	8
Odložím je doma	8
Utratím je za další nákup	4
Jinak	1

3. Víte, co je inflace?

Pokles cen zboží	7
Zvýšení ceny zboží	9
Zvýšení platu zaměstnanců	2
Snížení platu zaměstnanců	3
Nevím	1

4. Představte si, že investujete částku 3000,- Kč. Dal(a) byste přednost výnosu 300,- Kč nebo 15 % z investované částky?

Vzal(a) bych si 15 %	10
Vzal(a) bych si 300,- Kč	8
Nevím	4

5. Víte, kde se dá založit běžný účet nebo vkladní knížka?

Na finančním úřadě	3
V bance, spořitelně	17
Na krajském úřadě	0
Nevím	2

6. Co znamená zkratka SIPO?

Sdružení investorů pro obce	8
-----------------------------	---

Soustředěné inkaso plateb obyvatelstva	11
Nevím	3

7. Kolik peněz zbude měsíčně Jirkovi, když má kapesné od rodičů 800,- Kč měsíčně, od babičky dostane 200,- Kč měsíčně, mobilní telefon ho stojí 120,- Kč měsíčně, kino 450,- Kč měsíčně a občasný hamburger 130,- Kč měsíčně?

Příjmy 1000, výdaje 650, Jirkovi zbude 350	7
Příjmy 1000, výdaje 700, Jirkovi zbude 300	12
Nevím	3

- 7a) Jaký je Jirkův osobní rozpočet?

Deficitní	5
Přebytkový	8
Vyrovnaný	6
Nevím	3

8. Víte, co znamená zkratka DPH?

Daň protipožárnímu hnutí	2
Daň z přidané hodnoty	19
Nevím	1

9. Nábytková stěna v obchodě má prodejní cenu bez daně 25 300 Kč, DPH činí 19 %. Kolik potom bude stát nábytková stěna?

DPH činí 6 547,- Kč, stěna stojí 31 817,- Kč	7
DPH činí 4 807,- Kč, stěna stojí 30 107,- Kč	12
Nevím	3

- 9.a) DPH 19 % je :

Základní sazba	9
Snížená sazba	11

Nevím	2
-------	---

10. K čemu slouží složenka typu A, která se používá při platbě nejčastěji?

K odeslání peněz na účet příjemce	7
K proplacení peněz adresátovi z účtu banky	8
K proplacení peněz, které vám poslal např. kamarád	4
Nevím	3

11. Kdybyste chtěli reklamovat vadný výrobek, jaké doklady k tomu budete potřebovat?

Potvrzený paragon či pokladní blok s jasným datem prodeje a potvrzený záruční list	10
Cenovku od zboží	5
Reklamační řád	5
Nevím	2

11a) Jak dlouho musíte čekat na vyřízení reklamace, než můžete chtít po prodejci vrácení peněz, slevu nebo výměnu za nové zboží?

14 dní	10
30 dní	6
50 dní	3
Nevím	3

12. Řidič jedoucí po vedlejší silnici vám nedá přednost a způsobí srážku, při níž utrpí zranění, které si vyžádá léčbu v nemocnici a následně způsobí jeho částečnou invaliditu. Aby byla škoda na vašem vozidle uhrazena vám, kdo musí mít zaplacené pojištění z provozu motorového vozidla tzv. povinné ručení?

Vy tj. poškozený	8
------------------	---

Řidič, který způsobil škodu tj. viník	5
Policie	6
Nevím	3

12a) Aby viníkovi nehody byla uhrazena škoda na jeho vozidle a proplacena náhrada za ztížené pracovní uplatnění, jaké musí mít pojištění?

Povinné ručení	5
Životní a úrazové pojištění	9
Havarijní pojištění	6
Nevím	2

13. Uvítal(a) by jste v domově uskutečnění vzdělávacího kurzu z oblasti financí?

Ano	16
Ne	3
Nevím	3

14. Jste spokojen(a) se svojí informovaností v oblasti financí?

Ano	8
Ne	11
Nevím	3

15. Jste:

žena	13
muž	9

16. Jaký je Váš věk?

Mezi 15 – 18 lety	10
18 let	11
Více než 18 let	1

Interpretace výsledků

Otázka 1.

- zjišťuje orientaci v úvěrové problematice (způsoby krytí deficitu).

Zjištění: Správně by zvolilo spotřebitelský úvěr podle RPSN⁷² jen 5 dětí. Celkem 17 dětí se neumí orientovat v úvěrové problematice.

Otázka 2.

- zjišťuje, zda respondenti umějí vhodně nakládat s volnými prostředky.

Zjištění: Peníze by uložilo do banky 8 dětí, 1 dítě by investovalo. Více než polovina (13) dětí neumí nakládat vhodně s volnými prostředky

Otázka 3.

- zjišťuje, zda děti znají pojem inflace.

Zjištění: Co je to inflace, vědělo jen 9 dětí. Učivo nezvládla víc než polovina (13) dětí.

Otázka 4.

- zjišťuje, zda děti umějí převádět peníze na procenta v rámci hotovostního i bezhotovostního placení.

Zjištění: Procenta z udané částky spočítalo správně 10 dětí . Tuto dovednost nezvládla víc než polovina (12) dětí.

Otázka 5.

- zjišťuje, zda děti mají znalosti o běžných transakcích v bance.

Zjištění: Kde se dá založit účet nebo vkladní knížka vědělo 17 dětí. Tři čtvrtiny dětí téma zvládly.

Otázka 6.

- zjišťuje, zda děti mají znalost o způsobu platby účtů v domácnosti.

Zjištění: Co znamená zkratka SIPO vědělo 11 dětí. Polovina dětí má znalost o způsobu platby účtů v domácnosti.

---

⁷² RPSN – roční procentní sazba nákladů. Vyjadřuje celkovou nákladnost úvěru, tj. roční úrokovou míru i poplatky.

Otázka 7.

- zjišťuje, zda děti umějí vypočítat svůj osobní rozpočet.

Zjištění: Osobní rozpočet umí vypočítat 12 dětí. Více než polovina tedy umí spočítat osobní rozpočet.

Otázka 7a)

- zjišťuje, zda děti umějí rozlišit druhy rozpočtu domácnosti.

Zjištění: Druhy rozpočtu umí správně rozlišit 15 dětí. Více než polovina dětí umí rozlišit druhy rozpočtu domácnosti.

Otázka 8.

- zjišťuje základní znalost pojmu DPH.

Zjištění: Co je to DPH ví 19 dětí, to znamená, že téměř všechny děti (kromě 3 dětí) znají termín DPH.

Otázka 9.

- zjišťuje, zda děti umějí spočítat DPH

Zjištění: Hodnotu 19% z DPH umí spočítat jen 10 dětí, dvanáct dětí tuto dovednost nemá.

Otázka 9a).

- zjišťuje základní znalost dětí o DPH jako o součásti tvorby ceny.

Zjištění: Jen 9 dětí zná výši základní sazby DPH. Více než polovina (13) nezná sazby DPH.

Otázka 10.

- zjišťuje základní znalost dotázaných v oblasti hospodaření domácnosti.

Zjištění: K čemu slouží složenka typu A ví jen 7 dětí . Více než polovina dětí (15) nemá základní znalost o složenkách při hospodaření v domácnosti

Otázka 11.

- zjišťuje znalosti dětí v oblasti základních práv spotřebitele.

Zjištění: Jen 10 dětí zvolilo správné doklady k reklamaci, tzn. více než polovina (12) neumí zvolit správné doklady k reklamaci a může mít potíže při uplatňování práv spotřebitele.

otázka 11a).

- zjišťuje znalosti dětí v oblasti základních práv spotřebitele.

Zjištění: Jen 6 dětí zná správnou dobu pro vyřízení reklamace. Více než polovina dětí (16) může mít potíže při uplatňování jejich práv jako spotřebitelů z důvodu neznalosti lhůty pro reklamaci.

Otázka 12.

- zjišťuje, zda se děti orientují v oblasti povinného ručení motorových vozidel.

Zjištění: Jen 5 dětí odpovědělo správně, že při zavinění nehody musí mít viník nehody zaplacené povinné ručení, aby byla poškozenému proplacena škoda na vozidle. Celkem 17 dětí se v této oblasti neorientuje.

Otázka 12a).

- zjišťuje, zda se děti orientují v oblasti havarijního pojištění motorových vozidel.

Zjištění: Jen 5 dětí odpovědělo správně, že aby byla škoda na vozidle a náhrada za ztížené pracovní uplatnění proplacena viníkovi nehody, musí mít zaplacené havarijní pojištění. Celkem 17 dětí se v této oblasti neorientuje.

Otázka 13.

- zjišťuje spokojenost dětí s jejich úrovní FG.

Zjištění: Celkem 16 dětí, více než polovina, by si přálo uskutečnění vzdělávacího kurzu z oblasti financí v jejich dětském domově.

Otázka 14.

- zjišťuje spokojenost dětí s jejich úrovní FG.

Zjištění: Polovina dětí (11) není spokojena se svojí informovaností v oblasti financí.

Otázka 15.

- zjišťuje pohlaví respondentů

Zjištění: Mezi dotázanými bylo 13 dívek a devět chlapců

Otázka 16.

- zjišťuje věk respondentů

Zjištění: Deset dětí je ve věku od 15 do 18 let, jedenáct dětí má osmnáct let, jeden dotázaný má více než osmnáct.

Proto, abych zjistila, jaká je aktuální úroveň vzdělávacích potřeb v rámci položených otázek, zjišťujících finanční vzdělání dotázaných starších dětí (15 až 18 let) z DD vzhledem k požadavkům budoucího vzdělávacího programu, který bude vycházet ze vstupní úrovně účastníků vzdělávání odpovídající úrovni FG absolventa 2. stupně základního vzdělávání, musím **srovnat** výsledky dotazníkového šetření (tj. výkon dotázaných) s požadavky Standardů FG pro 2. stupeň základního vzdělávání⁷³. Srovnání provádím, protože respondenty byly děti z DD ve věku 15 až 18 let, tj. absolventi 2. stupně základního vzdělávání a proto jejich znalosti a dovednosti z oblasti finanční gramotnosti by teoreticky měly splňovat znalosti a dovednosti, jak je předepisují standardy pro druhý stupeň základního vzdělávání.

Otázky, zjišťující vzdělávací potřeby z finanční oblasti, položené respondentům v dotazníkovém šetření byly sestaveny rovněž podle požadavků na úroveň finanční gramotnosti odpovídající druhému stupni základního vzdělávání.

A. Otázky zjišťující vzdělávací potřeby z oblasti finančního vzdělávání

Tyto otázky jsou rozděleny podle vzdělávacích oblastí do tří částí – Peníze, Hospodaření domácnosti a Finanční produkty. Každá oblast je uvedena nejprve tabulkou převzatou ze

---

⁷³ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. (Příloha I)*. [on line]. Aktualizovaná verze prosinec 2007 [cit. 2008-12-19]. Dostupné z WWW: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchj/mfcr/xs/fintrh_fin_vzdelavani_37168.html.

Standardů FG⁷⁴, která uvádí obsah učiva a požadované výsledky, jichž se má prostřednictvím učiva dosáhnout. Pod každou tabulkou jsou uvedeny výsledky dotazníkového šetření, které jsou srovnávány se standardy podle struktury tabulky a požadavků uvedených v této tabulce Standardů. Pokud cíl zjišťování otázky poněkud odbočuje od požadavků standardů, je na to upozorněno u dotyčné otázky kurzívou. Nepřesnosti vznikly z důvodu nižší úrovně vzdělanosti dětí z DD a také tím, že ve školách v době dotazníkového šetření ještě nebylo zavedeno finanční vzdělávání na 2. stupni ZŠ a dále tím, že některé děti absolvovaly místo základní školy školu zvláštní.

Za každou oblastí vzdělávání (Peníze, Hospodaření domácnosti, Finanční produkty) je uvedeno shrnutí zjištěných výsledků.

Standardy finanční gramotnosti pro základní vzdělávání

Vzdělávací oblast: Peníze
2. stupeň ZŠ
Obsah:
- nakládání s penězi
- tvorba ceny
- inflace
Výsledky:
- na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení
- na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH
- objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny
- popíše vliv inflace na hodnotu peněz

Vzdělávací oblast: **Peníze**

1. Obsah učiva – nakládání s penězi: shrnuje otázka 2 a otázka 4

---

⁷⁴ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. (Příloha I).* [on line]. Aktualizovaná verze prosinec 2007 [cit. 2008-12-19]. Dostupné z WWW:

<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchj/mfcr/xs/fintrh_fin_vzdelavani_37168.html

Požadavek standardů = **Výsledky** (jak by měli dotázaní učivo zvládnout): - na příkladech žák ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního s bezhotovostního placení *(otázky v dotazníku byly zaměřené spíše na správné nakládání s penězi a schopnost správně si peníze spočítat)*

otázka 2. Na účet do banky by si dalo peníze 9 dětí a jen jeden by investoval, jen deset dětí odpovědělo správně

otázka 4. Převod na procenta z udané částky spočítalo správně jen 10 dětí.

* Tento obsah učiva nezvládla víc než polovina (12) dětí v obou případech.

2. Obsah učiva – tvorba ceny: otázky 8, 9, 9a

Požadavek standardů: -na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH *(otázky v dotazníku byly zaměřeny na základní znalosti o DPH)*

otázka 8. Co je to DPH ví 19 dětí,

otázka 9. 19% z DPH umí spočítat jen 9 dětí,

otázka 9a) Jen 9 dětí zná výši základní sazby DPH.

* Téměř všechny děti vědí (kromě tří), co to je DPH, ale méně než polovina umí spočítat DPH při uvedených procentech a méně než polovina zná sazby DPH.

3. Obsah učiva –inlace: otázka 3

Požadavek standardů: - popíše vliv inflace na hodnotu peněz *(otázka v dotazníku byla zaměřena na základní znalost pojmu inflace)*

otázka 3. Co je to inflace vědělo jen 9 dětí.

* Učivo nezvládla víc než polovina (13) dětí

Shrnutí vzdělávací oblasti Peníze:

Ad. 1 Správně nakládat s penězi umí jen deset dětí a správně si spočítat peníze umí také jen deset dětí. Nakládat s penězi neumí ani polovina dětí.

Ad. 2 Co je to DPH ví 19 dětí, při uvedených procentech umí vypočítat 19 % z DPH jen 9 dětí. Znalost o výši základní sazby DPH má méně než polovina (9) dětí.

Ad. 3 Co znamená pojem inflace nevěděla ani polovina (9) dětí, tj.méně než polovina nemá základní znalost pojmu inflace.

Standardy finanční gramotnosti pro základní vzdělávání

Hospodaření domácnosti
2. stupeň ZŠ
Obsah:
- rozpočet domácnosti, typy rozpočtu, jejich odlišnosti
- základní práva spotřebitelů
Výsledky:
- sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje domácnosti, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zvaží nezbytnost jednotlivých výdajů
- objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu
- vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele

Vzdělávací oblast: **Hospodaření domácnosti**

1. Obsah učiva – rozpočet domácnosti: otázky 6, 7, 7a,10 – *(tuto otázku jsem přidala pro zjištění, nakolik znají dotázaní praxi hospodaření v domácnosti)*

Požadavek Standardů: -sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje domácnosti, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje
- objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu

otázka 6. Co znamená zkratka SIPO, ví 11 dětí.

otázka 7. Osobní rozpočet umí vypočítat 12 dětí,

otázka 7a) Druhy rozpočtu umí rozlišit 15 dětí,

otázka 10. K čemu slouží složenka typu A ví jen 7 dětí .

* Více než polovina dětí umí vypočítat domácí rozpočet a rozlišit typy domácího rozpočtu, polovina ví, co znamená zkratka SIPO, ale k čemu slouží složenka A ví méně než polovina. Děti zvládly rozpočet, způsob platby účtů v domácnosti, ale nezvládly složenku.

2. Obsah učiva: Základní práva spotřebitelů – otázky 11, 11a
Požadavek Standardů: -vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele

otázka 11. Jen 10 dětí zvolilo správné doklady k reklamaci, otázka 11a). Jen 6 dětí zná správnou dobu pro vyřízení reklamace.

* Více než polovina dětí nezná práva spotřebitelů a tudíž se neumí bránit v případě porušení práv spotřebitele.

Shrnutí vzdělávací oblasti Hospodaření domácnosti:

Ad. 1 Více než polovina dotázaných (12) umí vypočítat domácí rozpočet a rozlišit typy (15) domácího rozpočtu, avšak k čemu slouží složenka typu A ví méně než polovina (7) dětí. Děti neznají dobře praxi hospodaření v domácnosti.

Ad. 2 Více než polovina dětí (12) neví, jaké doklady vzít s sebou k reklamaci. Přibližně tři čtvrtiny dětí (16) neznají správnou délku lhůty pro vyřízení reklamace. Více než polovina dětí nemá znalosti základů práv spotřebitele a proto se neumí bránit v případě porušení práv spotřebitele.

Standardy finanční gramotnosti pro základní vzdělávání

Finanční produkty
2 stupeň ZŠ
Obsah:
- služby bank, aktivní a pasivní operace
- produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředků
- pojištění
- úročení
Výsledky
- uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení
- uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspory, investice)
- uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)
- vysvětlí význam úroku placeného a přijatého
- uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít

Vzdělávací oblast: **Finanční produkty**

1.Obsah učiva – služby bank: otázka 5

Požadavek Standardů: -uvede nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (úspory).

Otázka 5. Kde se dá založit účet nebo vkladní knížka vědělo 17 dětí (*krátce před šetřením absolvovaly přednášku pracovnice banky*).

* Přibližně tři čtvrtiny dětí téma zvládly.

2. Obsah učiva – produkty finančního trhu pro spoření: otázka 2.

Požadavek Standardů: -vybere podle svého uvážení ten nejvhodnější způsob nakládání s volnými prostředky

Otázka 2. Peníze by uložilo do banky 8 dětí, 1 dítě by investovalo.

* Více než polovina dětí (13) neumí správně zacházet s volnými prostředky.

3. Obsah učiva – pojištění: otázky 12, 12a)

Požadavek Standardů: -uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít.

Otázka 12. Jen 5 dětí odpovědělo správně, že při zavinění nehody musí mít viník nehody zaplacené povinné ručení, aby byla poškozenému proplacena škoda na vozidle.

Otázka 12a) Jen 5 dětí odpovědělo správně, že aby byla škoda na vozidle a náhrada za ztížené pracovní uplatnění proplacena viníkovi nehody, musí mít zaplacené havarijní pojištění.

* Téma pojištění zvládla asi jedna čtvrtina dětí. Téma povinného ručení nezvládlo v otázce 12. celkem 17 dětí a téma havarijního pojištění v otázce 12a). rovněž 17 dětí.

4. Obsah učiva – úročení: otázka 1.

Požadavek Standardů: -otázka zjišťuje orientaci v úvěrové problematice (způsoby krytí deficitu)

Otázka 1. Správně by zvolilo spotřebitelský úvěr podle RPSN jen 5 dětí.

* Téma úročení v oblasti úvěrů (způsoby krytí deficitu) zvládla přibližně jen čtvrtina dětí, 17 dětí téma nezvládlo.

Shrnutí vzdělávací oblasti Finanční produkty:

Ad. 1 Více než $\frac{3}{4}$ dětí (17) umí naložit s volnými finančními prostředky ve smyslu založení účtu nebo vkladní knížky

Ad. 2 Více než polovina dětí (13) neumí zvolit nejvhodnější způsob jak naložit s volnými finančními prostředky ve smyslu spoření a investic.

Ad. 3 Téměř $\frac{3}{4}$ dotázaných (17) se neorientuje v základních druzích pojištění ani v tom, kdy přesně je využít.

Ad. 4 Orientaci v úročení v oblasti úvěrů (způsoby krytí deficitu) nemá víc jak $\frac{3}{4}$ z dotázaných (17) dětí.

B.Otázky zjišťující spokojenost dětí s jejich úrovní FG

Otázka 13. Celkem 16 dětí, více než polovina, by si přálo uskutečnění vzdělávacího kurzu z oblasti financí v jejich dětském domově.

Otázka 14. Polovina dětí není spokojena se svojí informovaností v oblasti financí.

C.Otázky zjišťující pohlaví a věk respondentů

Otázka 15. Mezi dotázanými bylo 13 dívek a devět chlapců

Otázka 16. Deset dětí je ve věku od 15 do 18 let, jedenáct dětí má osmnáct let, jeden dotázaný má více než osmnáct.

5.2. Souhrnné zjištění

Starší děti z DD nedosahují svými znalostmi úrovně absolventa 2. stupně základní školy. Přesto jsou motivovány a chtějí tříčtvrteční většinou (16) absolvovat kurs finančního vzdělávání.

Tři témata, která zvládly nadpoloviční většinou jsou tato:

- $\frac{3}{4}$ (19) dětí ví, co je DPH . Vzdělávací oblast Peníze.
- více než polovina dětí (12) umí spočítat domácí rozpočet a rozlišit jeho druhy (15). Vzdělávací oblast Hospodaření domácnosti.
- $\frac{3}{4}$ (17) dětí umí založit účet a vkladní knížku. Vzdělávací oblast Finanční produkty.

Na ostatní otázky položené v dotazníkovém šetření neodpověděla správně ani polovina dětí.

Možné důvody pro existující nenaplněné vzdělávací potřeby klientů DD v oblasti finančního vzdělání:

1. Děti nebyly v této oblasti kromě dvouhodinové přednášky důkladně vzdělávány a pracovníci domova se z různých důvodů nechtějí nebo nemohou po praktické stránce (společné skupinové hospodaření) dětem věnovat.

Řešení: - Sestavit cílený vzdělávací program k naplnění vzdělávacích potřeb dětí

Analyzovat důvody, proč se pracovníci domova po této stránce dětem tolik nevěnují

2. Je možné, že byl špatně zvolen soubor respondentů a je mezi nimi příliš široký věkový rozdíl, ale podle údajů z osobní dokumentace dětí je patrné, že i absolventi domova nemají znalosti z oblasti finanční.

Řešení: - Vybrat nový soubor respondentů stejného věku nebo se soustředit na osmnáctileté děti, kterých je jedenáct.

Pomocí doplňkových údajů z osobní dokumentace a z rozhovoru zjistit, jak jsou na tom se znalostmi absolventi DD

3. Vzhledem k jejich deprivaci⁷⁵ a k vysoce organizovanému životu v ústavu nejsou děti motivovány, aby si osvojovaly nové pojmy, znalosti a dovednosti

---

⁷⁵ Psychický stav, vzniklý následkem životních situací, v nichž subjektu není dána možnost uspokojovat některé základní psychologické potřeby v dostačující míře a po dostatečně dlouhou dobu. (MATEJČEK, Z. *Výbor z díla*)

z oblasti FG na přednášce ani v rámci praktických činností v domově.

Řešení: - Snažit se děti motivovat pomocí barvitých přednášek s mnoha praktickými příklady, množstvím exkurzí a aktivní výukové struktury.

- Zprostředkovat jim co nejčastější kontakt s vlastní nebo dobrovolnickou rodinou tak, aby zde vznikl dlouhodobý vztah a umožnil rodině i klientovi DD (to hlavně dobrovolnická rodina, protože v původní rodině převládají většinou patologické vztahy i životní styl) vytvořit roli člena rodiny.

6. Další přístupy k informacím o vzdělávacích potřebách

Pro získání informací v rámci výzkumného šetření, jsem použila údaje z osobní dokumentace tří absolventů dětského domova, z rozhovoru s absolventem DD, z analýzy vzdělávacích potřeb a z rozhovoru s pracovníky DD.

6.1. Rozhovor s absolventem DD a výňatky z osobní dokumentace absolventů⁷⁶

Rozhovor s absolventem DD měl především doplnit informace o podrobnosti jeho přímých osobních zážitků vzhledem k ostatním dvěma příkladům absolventů DD. Ptala jsem se absolventa na jeho zkušenosti se začleňováním do společnosti. Rozhovor trval patnáct až dvacet minut. V osobní dokumentaci absolventů mě zajímalo, jakým způsobem se začlenili klienti DD do společnosti a na jaké přitom narazili problémy. Dokumentaci jsem získala k nahlédnutí v DD Praha 9.

---

⁷⁶ Podle zákona č. 109/2002 Sb., § 34, odst. 1, písm. e) vedou zařízení tuto dokumentaci: osobní dokumentaci dětí včetně záznamů o stavu dětí vedených odbornými pracovníky zařízení a programu rozvoje osobnosti...

Zdeněk

Zdeněk má 18 let, na rok má zajištěno bydlení v domě na půl cesty. Ještě za pobytu v domově si s pomocí sociální pracovnice OSPOD sehnal ubytování a práci u stavební firmy, kde jej však přemlouvají, aby pracoval načerno u jiné stavební firmy téhož majitele. V ústavní péči je Zdeněk od svých tří let, byl odebrán matce pro zanedbání péče, která pečovala sama o dvě děti. Otec na Zdeňka a jeho bratra nepřispíval ani o děti nejevila zájem tehdy ani později. Matka o své děti také neprojevila zájem, nebyla ani jednou na návštěvě. Zdeněk se nemá kam vrátit, má starost o bratra, který je naštěstí umístěn v tomtéž domově a nastoupil do učení jako kuchař. Zdeněk chce rychle vydělat peníze, aby měl na pronájem bytu a mohl pomoci bratrovi při jeho odchodu z DD.

Rozhovor:

„Co Vás nejvíc překvapilo při hledání práce?“

„No spousta papírování a vyplňování, ničemu jsem nerozuměl, lítání po úřadech a zařizování. Kdyby mi to teta nevysvětlila, tak bych po těch úřadech ani nechodil a vykašlal bych se na to. Ale mám bráchu, tak se musím snažit, aby na tom nebyl stejně blbě jako já.“

„Znamená to, že kdybyste neměl bráchu, tak by pro Vás bylo lepší celé to papírování neabsolvovat?“

„Podle mě je to zbytečný. Jsem vyučeněj, makat umím a lepší je vydělat si hned, než čekat, jak kdo co vymyslí.“

„Myslíte, že je lepší okamžitá práce na nejistou dobu a rychlé peníze?“

„Chlapi říkali, že když budu dělat bez papírů a taky přesčasy, že si vydělám daleko víc než s papírama.“

„A oni taky pracují bez papírů?“ „To nevím.“ **„Neptal jste se jich?“** „Ne.“ **„A nemyslíte, že za tím něco bude?“**

„To si nemyslím. Vy jste jako ta ustrašená teta, co Vás za mnou poslala. Pořád něco má.“ **„A nemyslíte, že má třeba**

teta pravdu a myslí to s Vámi dobře?“ „Jo, to jo, hm..
Hlavně, když to bude fungovat a budem s bráchou v pohodě.“
„**Já myslím, že budete v pohodě tehdy, když budete mít
pořádnou práci ne? Není lepší mít všechno v pořádku a
pracovat oficielně u dobré firmy, mít své jisté, než rychlé
peníze a žádné jistoty?**“ „Jasně, máte pravdu.“ ...
„**Když si vyděláte peníze, co s nimi pak budete dělat?**“
„No, zaplatím ubytování, něco si nechám na jídlo a zbytek
budu šetřit, abych se mohl přestěhovat do lepšího.“ „**A
jakým způsobem budete šetřit?**“ „No prostě si ty peníze
někam odložím.“ „**Kam si je odložíte? Někam schováte
nebo si založíte účet nebo spoření?**“ „Asi to spoření, já
jsem o tom ještě takhle nepřemýšlel.“ „**Založíte si vkladní
knížku?**“ „No, tak nějak.“ „**Víte kde si ji založíte?**“ „No,
teta mi poradí.“ „**Už jste si plánoval, kolik byste asi chtěl
uspořit měsíčně?**“ „Aspoň takovejch pět tisíc.“ „**Můžete mi
říct, kolik přibližně dostanete na výplatu?**“ „Když budu
dělat s papírama, tak s přesčasama to hodí asi deset tisíc, ale
když bez, tak slibujou dvojnásobek.“ „**Máte představu,
kolik asi utratíte měsíčně za jídlo a ostatní stálé výdaje?**“
„To si spočítám potom, až ty prachy budu mít.“ „**Zeptám se
jenom tak, víte, kolik stojí v obchodě rohlík?**“ „Tak to teda
nevím, kupuju je vždycky u nás v Domě za kačku.“ „**A co
obědváte? Chodíte na obědy nebo si vaříte?**“ „Vařit moc
neumím, sice nás to trochu v domově učili, ale to není práce
pro chlapa. Tady v Domě nám obědy vozí.“ „**Kolik stojí
jeden oběd?**“ „To nevím, já si vždycky koupím stravenky za
pětikilo a mám obědy na celej měsíc.“ „**Když se po čase
přestěhujete třeba do pronájmu, tak už se budete muset
postarat o obědy sám. Jak to vyřešíte?**“ „Voni mi chlapi
poraděj.“ „**Víte, kolik stojí oběd třeba v hospodě?**“ „Tak
asi padesát kaček.“ „**Přidejte ještě padesát a budete zhruba
na reálné ceně.**“ „Tolik? Tak to si koupím kus salámu a
rohlík.“ „**Nemůžete přece jíst pořád jen rohlíky. Nebylo by**

třeba lepší zjistit si sám, kde jsou levné obědy s ucházející kvalitou?“ „To asi jo. Však teta mi poradí.“ „**V tom vám teta neporadí, protože nezná zdejší jídelny. Počítáte s tím, že vám v pronájmu vzrostou výdaje a že třeba toho moc nenaspoříte?**“ „Proto je lepší dělat bez papírů. Vydělám si víc, zaplatím bydlení a něco ušetřím.“ „**A jak budete platit povinné zdravotní a sociální pojištění? A co daně? To je nejkratší cesta k sebezničení.**“ „To se vsákne. Chvilí budu dělat bez papírů a až něco našetřím, tak se uvidí.“ „**To ale pak budete mít dluh na sociálním i zdravotním pojištění a stejně ho budete muset zaplatit plus penále. To toho moc nenašetříte.**“ „Však nikdo nebude vědět, že makám.“ „**To byste zase musel být registrovaný na úřadu práce a byl by to podvod.**“ „Tak už to neřešte jo?“

...Potom už ukončil rozhovor...

Míša

Výňatky z osobní dokumentace:

Míša má 18 let, přijata do ústavní péče pro zanedbání výchovy, podezření na zneužívání, matka s přítelem konzumovali drogy a alkohol. Míšin biologický otec o ni nejví zájem, v současnosti ve výkonu trestu. Míša má dva sourozence z druhého manželství matky 12, 9 let, má k nim pěkný vztah, navštěvuje je, jsou v jiných domovech. Míša má k matce a otčimovi negativní vztah, matka občas pošle pohled. Míšu si chce vzít k sobě její teta, sestra biologického otce, až se vyučí. Míša za tetou jezdí někdy o víkendech a chtěla by u ní bydlet, ale zároveň se jí líbí život ve městě. Učí se kadeřnicí a ráda se chlubí zážitky z praxe, hlavně kolik dostala „dýško“ a co si koupí pěkného. Nenapadlo ji založit si vkladní knížku a spořit. Říká, že je ráda veselá a proč šetřit, když je ještě mladá. Všechno utratí za kosmetiku a oblečení. Dříve často utíkala z ústavu, ale poslední tři roky se zklidnila. Nemá stálého přítele, jen kamarády, kteří však musejí mít

aspoň motorku, ale lepší je auto. Nedávno Míšu přistihli, jak tajně kouří.

Alice a Soňa

Výňatky z osobní dokumentace:

Alice 22 let a Soňa 19 let, sestry, žily v DD od sedmi a čtyř let, jsou romského původu, byly přijaty pro zanedbání péče, život v nevyhovujících podmínkách, alkoholismus rodičů. Mají ještě čtyři sourozence, bratři jsou ve výkonu trestu, sestry se provdaly na Slovensko. Rodiče o ně neprojeví zájem po celý pobyt v DD. Nyní žijí obě v azylovém domě. Starší Alice je na mateřské, má roční dítě, svobodná matka, mladší je zde na přechodnou dobu jednoho roku. Soňa je nezaměstnaná, vyučená švadlena. Při odchodu z ústavu měla zajištěno místo u Českých drah, prozatím jen uklízení vozů. Po dvou měsících rozvázala pracovní poměr, teď je na Úřadu práce. Termíny schůzek moc nedodrží, dostala už napomenutí. Nemá moc velký zájem o práci, vadí jí také, že musí platit něco za bydlení, když nepracuje. Do rána bývá ve městě s partou a postupně ztrácí normální režim dne i pracovní návyky. Zastává názor, že se nevyplatí pracovat, když podpora je jen o málo nižší než výplata. Týden před výplatou podpory už nemá peníze a když jí přijdou, hned dělá velké nákupy. Nemyslí na to, že bydlí jen na rok. Alice i přesto, že má roční dítě, často Soňu na nočních výpravách doprovází a dítě svěřuje spolubydlícím. To často propláče celou noc bez jakékoliv péče, je odkázáno jen na pozornost sousedů.

Interpretace rozhovoru s absolventem DD a výňatků z osobní dokumentace absolventů

Hlavním cílem interpretace je zjistit problémy dotázaných s jejich začleňováním do společnosti.

Zdeněk

Vzdělávací potřeby z hlediska finanční gramotnosti:

(Interpretace rozhovoru)

Z. neumí nakládat s penězi, nezná ceny potravin, neví konkrétně, jak si založit vkladní knížku, nemá představu o svém osobním rozpočtu, protože se nesnaží zjistit si ceny potravin, obědů a ostatního a porovnat výdaje se svými možnými reálnými příjmy, nemá představu o službách bank a spořicíh produktech finančního trhu, nezajímá se o pojištění.

Z toho vyplývá, že nemá ponětí o hospodaření domácnosti, nesplňuje požadavky standardů finanční gramotnosti pro 2. stupeň základního vzdělávání ani v oblasti zvané „Peníze“ a nevyzná se ve finančních produktech. Proto pravděpodobně nesplňuje svými znalostmi, dovednostmi a postoji požadavky těchto standardů.

Vzdělávací potřeby z hlediska jejich naplnění:

Zdeněk se musí naučit, jak se platí kartou, protože si bude v zaměstnání muset založit účet, sestavovat rozpočet domácnosti a rozlišit pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje. Seznámit se s druhy spořicíh produktů finančního trhu, naučit se, jak založit vkladní knížku nebo termínovaný účet, seznámit se s produkty se státním příspěvkem (stavební spoření), seznámení se základními druhy pojištění (životní a úrazové vzhledem k druhu práce, důchodové připojištění) a naučit se, jak je využít, seznámit se s úvěrovými produkty a naučit se, jak vybrat ten nejvhodnější (hlavně hypotéky, úvěr na automobil) a podle čeho se rozhodovat (RPSN). Seznámení se základními právy spotřebitele.

Míša

(Interpretace výňatků z osobní dokumentace)

Vzdělávací potřeby z hlediska finanční gramotnosti:

M. neumí hospodařit s penězi, nemá přehled o svých příjmech a výdajích, nezvažuje nezbytnost svých výdajů.

Nemá snahu si sestavit osobní rozpočet ani založit vkladní knížku a spořit, nezajímá se o spořicí produkty finančního trhu, nezajímá se o pojištění.

Z výše uvedeného je jasné, že ani Míša nezvládá hospodaření v domácnosti a nemá přehled o tom, jak zacházet s penězi. O finančních produktech nemá žádné konkrétní znalosti. Také Míša nesplňuje svými znalostmi, dovednostmi a postoji požadavky standardů finanční gramotnosti pro 2. stupeň základního vzdělávání.

Vzdělávací potřeby z hlediska jejich naplnění:

Finanční vzdělávání: naučit se sestavovat osobní rozpočet, zvažovat hlavně nezbytnost svých výdajů, naučit se hospodařit s penězi tj. rozlišovat pravidelné (výplata) a jednorázové příjmy (dýška), seznámení se službami bank (jak založit účet) a se spořicími produkty (jak založit vkladní knížku, termínovaný vklad), naučit se platit kartou, seznámení se základními druhy pojištění, úvěrovou problematikou a základními právy spotřebitele.

Alice a Soňa

(Interpretace výňatků z osobní dokumentace)

Vzdělávací potřeby z hlediska finanční gramotnosti:

A. a S. neumějí hospodařit s penězi, sestavovat rozpočet, nemají zájem o založení vkladní knížky a spoření, nechápou nebo nechtějí chápat že musejí platit nájem, volné finanční prostředky pro ně neexistují, nezajímají se o pojištění.

Zde opět platí, že obě sestry nezvládají požadavky vzdělávacích oblastí „Peníze, Hospodaření domácnosti a Finanční produkty“, které předepisují k osvojení standardy finanční gramotnosti pro druhý stupeň základního vzdělávání všem absolventům základního vzdělávání.

Vzdělávací potřeby z hlediska jejich naplnění:

Finanční vzdělávání: naučit se především sestavit rozpočet a také ho využívat, plánovat výdaje ve vztahu k příjmům a

tomuto postupu přizpůsobit svůj životní styl, naučit se přemýšlet o nezbytnosti některých výdajů, naučit se zahrnovat platbu nájemného jako nezbytný výdaj do rozpočtu a také to dodržovat, podrobně se seznámit s položkou rozpočtu „volné finanční prostředky“ a jak jich dosáhnout, jak s nimi lze zacházet, jak založit vkladní knížku a bankovní účet, seznámit se s produkty se státním příspěvkem (důchodové připojištění), základními druhy pojištění a jak jich využít, seznámit se s úvěrovou problematikou (úrok, RPSN) a s tím, kdy je vhodné si úvěr pořídit a kdy naopak ne a na čem to závisí.

Souhrnné zjištění z rozhovoru a dvou výňatků z osobní dokumentace:

Ve všech případech bylo zjištěno, že výše zmínění bývalí klienti DD nenaplnují svými znalostmi, dovednostmi a postoji požadavky, které na ně kladou standardy FG pro druhý stupeň základního vzdělávání.

6.2. Vzdělávací projekt „Vstup do života“

V Dětském domově v Praze 9 je pro děti od patnácti let realizován projekt s názvem „Vstup do života“, který pro dětské domovy v Praze připravil Institut certifikovaného vzdělávání s.r.o.. Důvodem, proč provádím analýzu projektu „Vstup do života“, je snaha získat přehled o tom, jakým způsobem byly do současnosti děti z domova vzdělávány v oblasti finanční gramotnosti, čili jak byly v tomto směru naplňovány jejich vzdělávací potřeby. Uspokojování těchto potřeb může být pro děti velmi důležité, protože znalosti z finanční oblasti jim mohou velmi značně přispět při začleňování se do života společnosti po odchodu z dětského domova.

V rámci vzdělávacího projektu DD jsem se zaměřila hlavně na oblast finančního vzdělávání a to z toho důvodu, že jsem hledala odpověď na otázky:

1. „Jak naplňuje vzdělávací projekt vzdělávací potřeby dětí trvale žijících v dětském domově?“
2. „Naplňuje tento projekt potřeby dětí v požadovaném rozsahu?“

Společnost „Institut certifikovaného vzdělávání s.r.o.“, která realizuje projekt „Vstup do života“, byla založena v ČR v roce 1996 holandským marketingovým specialistou a manažerem Noel J. Walthausem jako pražská pobočka celosvětově působící vzdělávací společnosti Wolters Kluwer Professional Training Group se sídlem v Amsterdamu. Odtud ICV převzalo výukové poznatky a konkrétní tréninkové programy, které postupně adaptovalo na české podmínky.

Cílem projektu je připravit děti na odchod do praktického života a vybavit je sociálními dovednostmi nutnými pro tuto životní etapu. Projekt se uskutečňuje vždy každoročně od roku 2004. Obsah projektu tvoří šest modulů. Cílem Modulu I – Sebepoznání je seznámení s osobnostními zvláštnostmi, charakteristickými rysy, předpoklady, možnostmi a omezeními každého jedince. Modul II - Společenské chování je zaměřen na základy etiky pro úspěšné jednání s lidmi, Modul III – Akční plánování má za cíl naučit klienty DD plánovat důležité životní kroky, stanovit si realistické cíle, hledat účinné strategie dosahování cílů a překonávat překážky, Modul IV – Rozhodování a postup při řešení problémů je zaměřen na téma odchodu z DD a děti by se v něm měly naučit uvědomovat si, co všechno je potřeba znát pro správné rozhodování v této etapě jejich života. Modul V – Informační základna pro hledání zaměstnání má za cíl naučit klienty DD spojovat rozhodování s vyhledáváním potřebných informací, se znalostí vhodných příležitostí a

svých osobních předpokladů. Modul VI – Adaptace na životní změny je zaměřen na uvědomění si změn v životě a analýzu změn, se kterými se budou klienti muset po odchodu z DD vyrovnávat.

Všechny moduly jsou tvořeny přednáškami i praktickými činnostmi a exkurzemi do míst, se kterými se klienti DD budou po jeho opuštění setkávat (úřad práce, městský úřad). V praktických činnostech se děti učí, jak napsat motivační dopis, odpovědět na inzerát, napsat životopis, pracovat s internetem a vyhledávat pracovní příležitosti. Nacvičují také modelové situace přijímacího pohovoru do zaměstnání, ty jsou natáčeny na videokazety a věnovány dětem. K praktickým tréninkům jsou využíváni odborníci z různých oborů. Jsou také probírána témata hledání zaměstnání, zadávány různé psychologické hry a testy, trénuje se také zvládnání zátěžové situace, zvládnání stresu, konfliktů, prevence zátěže, volba životního partnera, nácvik relaxačních technik, zjišťování individuálních strategií vyrovnávání se zátěžovými situacemi a vytvoření postupů jejich zvládnání, téma partnerského a manželského soužití včetně osobností pro manželství nevhodných, téma „Láska není jenom sex“, kde byl probírán bezpečný sex, promiskuita a pohlavní choroby včetně AIDS a děti se ještě setkaly s pracovníky domu Světla v Karlíně.

Musím ještě podotknout, že vzdělávací projekt „Vstup do života“ nebyl uskutečňován v rámci školního vyučování, ale byl realizován jako součást plánu individuálního rozvoje dětí přímo v dětském domově v rámci realizace výchovně-vzdělávacích aktivit.

Do praktické části třetího modulu byla zařazena „Přednáška o **finančním hospodaření**“⁷⁷. Tímto způsobem

---

⁷⁷ Pod tímto názvem jsem způsob školení dětí z domova převzala z materiálů DD. Vzdělávací projekt „Vstup do života“ nebyl součástí školní výuky.

byly v DD seznamovány děti s novými poznatky z finanční oblasti. Školiteli byli finanční poradci a pracovníci České spořitelny, kteří děti seznámili se základy hospodaření, jak založit účet v bance, s různými formami spoření, jak zacházet s výplatou. Původně měla přednáška trvat hodinu, ale pro velký zájem dětí byla prodloužena na dvě hodiny. Součástí přednášky bohužel nebyla ani exkurze do spořitelny.

Odpověď na výzkumnou otázku:

1. Jak naplňuje vzdělávací projekt „Vstup do života vzdělávací potřeby dětí trvale žijících v DD:

Naplňování potřeby finančního vzdělávání:

Vzdělávací potřeba zvyšování finanční gramotnosti byla naplňována vzdělávacím programem v rozsahu jedno až dvouhodinové přednášky z oblasti rozpočtu, založení účtu v bance, spoření a hospodaření s výplatou.

1. Vzdělávací oblast „Peníze“

Bylo probíráno téma hotovostní placení, nutnost přepočítat si nákup.

2. Vzdělávací oblast „Hospodaření domácnosti“

Probíral se rozpočet domácnosti, pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, příklady proč není možné realizovat všechny chtěné výdaje. Jak dospět k volným finančním prostředkům a jak s nimi zacházet.

3. Vzdělávací oblast „Finanční produkty“

Probíralo se, jak založit účet v bance, jak platit kartou, jak založit vkladní knížku a termínovaný účet, spoření se státním příspěvkem, úvěrové produkty (co je to úrok, co je RPSN). Základní druhy pojištění a jak jich využít.

Vzdělávací potřeby z hlediska finanční gramotnosti:

I když byly prostřednictvím „přednášky“ dětem zprostředkovány poznatky ze všech oblastí vzdělávání (peníze, hospodaření domácnosti, finanční produkty), přesto byly výsledky vyučování v dotazníkovém šetření jen málo znatelné. Domnívám se, že to bylo zapříčiněno skutečností,

že tématu finančního vzdělávání byl v rámci vzdělávacího programu věnován velmi malý prostor, pouze jedna vyučovací hodina. Poznatky byly sděleny jen monologicky, bez úsilí děti naučit podstatným znalostem, dovednostem a postojům. Tento rozsah výuky nemohl dětem k osvojení základních poznatků stačit. V roli vyučujícího nevystupoval odborný školitel, nýbrž jen zaměstnanci banky, jejichž výklad byl čistě informativní bez uplatňování jakýchkoliv výukových metod. Z výše uvedeného je patrné, že přednáška byla vedena velmi volně, protože děti měly zájem ji prodloužit z jedné plánované hodiny na dvě. Domnívám se, že se nejednalo o přednášku v pravém slova smyslu, protože poznatky nebyly zprostředkovány v delším, soustavném a logicky učeném projevu. Také zřejmě nebyla vyčerpána všechna témata pro děti zajímavá a důležitá. Finanční vzdělávání dětí v DD nebylo doplněno názorně demonstračními metodami nebo metodami praktických činností (např. naučit se prakticky jak založit účet, vkladní knížku) či metodami aktivizujícími nebo exkurzí.

Odpověď na výzkumnou otázku:

2. Naplňuje tento projekt vzdělávací potřeby dětí v požadovaném rozsahu?

Nabízí se mi **závěrečné zjištění**, kdy je pravděpodobně třeba konstatovat, že děti z DD v Praze 9 potřebují pro zvýšení úrovně jejich finanční gramotnosti specializovaný vzdělávací program, který bude věnován pouze tématu finanční gramotnosti, protože současná výuka je nedostačující. Kromě toho, že je nutné, aby program byl účinně cílený na vzdělávací potřeby dětí z DD, je také nutné zajistit vhodné školitele, kteří budou mít na zřeteli nejen naplnění vzdělávacích potřeb dětí v oblasti FG, ale také zohlední při výuce specifika těchto dětí.

6.3. Realizace rozhovoru s pracovníky dětského domova

Důvodem, proč jsem realizovala tento rozhovor byl záměr zjistit, jakým způsobem se děti učí praktickým dovednostem z oblasti finančního vzdělávání přímo v domově. Výzkumná otázka zněla: „Jsou dovednosti z oblasti finančního vzdělávání, které děti získají v dětském domově, dostatečné pro jejich bezproblémové začlenění se do života společnosti po odchodu z DD?“.

Rozhovor byl veden se dvěma pracovníci DD, které pracují v domově jako vychovatelky (tety) u výchovné skupiny dětí, byl zaměřen na jejich praktické zkušenosti s fungováním domova. Dotazovala jsem se těchto vychovatelek střídavě, podle jejich časových možností. Otázky první a pátou mi zodpověděla vychovatelka číslo jedna, na zbylé otázky 2, 3, 4 mi odpověděla vychovatelka číslo dvě. Každá odpověděla na moji otázku jednotlivě, tudíž byl rozhovor uskutečněn po částech a trval přibližně třicet minut.

Rozhovor:

1. „Můžete mi říci něco o Vašem domově?“

Vychovatelka 1.: „Náš dětský domov v Praze – Klánovicích je státní zařízení pro výkon ústavní výchovy pro děti od tří do osmnácti let. Jsme domov rodinného typu. Jeho kapacita je 60 dětí, které jsou rozděleny do šesti výchovných skupin. O každou skupinu pečují dvě denní a jedna noční vychovatelka. Každá skupinka bydlí v jednom bytě, který se skládá ze společného obýváku, kuchyně, ložnic, kde jsou ubytovány děti po dvou nebo po třech. Skupina se sama stará o úklid, drobnou údržbu bytu, sama si také hospodaří, nakupuje a vaří.“

2. „Znamená to tedy, že děti hospodaří samostatně i s penězi?“

Vychovatelka 2.: „Náklady na provoz každého bytu hradí domov. Poskytuje peníze na vybavení bytu, na nábytek,

pračku koberec aj. Kromě toho má každá skupina vlastní rozpočet, jehož výši určuje vedení domova podle počtu dětí ve skupině, jejich věku, podle toho, jak daleko dojíždějí do školy, jaké potřebují školní pomůcky. Učíme také děti jednat na úřadech a hospodařit s vlastními penězi. Účastní se také na rozhodování o výdajích skupiny a starší děti si samy shánějí brigády.“

3. „Jak v domově probíhá všední den?“

Vychovatelka 2.: „Pro děti je důležité, aby se co nejvíce pohybovaly venku mezi lidmi. Mají stejný režim dne jako děti ve funkčních rodinách. Školu navštěvují místní nebo zvláštní školu v blízké obci. Studenti dojíždějí do škol a učilišť. Když mají po vyučování, naobědvají se ve společné jídelně. Potom se rozcházejí do svých skupin a odnášejí si s sebou svačiny a suroviny pro přípravu večeře. Pak následuje odpočinek, po něm se s vychovatelkou, která je pro ně teta a mohou jí tykat, připravují na vyučování a píšou domácí úkoly. Potom mají volno a věnují se svým zálibám. Mají u nás k dispozici sportovní hřiště a krytý bazén. Máme zde i zájmové kroužky. Děti mohou také chodit na volné vycházky. Jeden den v týdnu pracují na zahradě nebo v okolí domova.“

4. „A co víkendy?“

Vychovatelka 2.: „Děti mohou jednou za čtrnáct dní prožít víkend se svojí rodinou, zbylé víkendy mají naplánovaný program, jako je úklid bytu, praní a žehlení, ale také různé kulturní a sportovní akce. Jezdí na výlety na kole když je pěkně, koupají se v bazénu, navštěvují kino, v zimě bruslí. O prázdninách mohou pobýt nějaký čas u rodičů, zbytek prázdnin jsou zaměstnány programem, který jim připravíme. Například jedou na letní tábor nebo na hory. V zimě organizujeme dva týdny lyžařského výcviku. Díky sponzorům se děti dostanou i do zahraničí.“

5. „Jak uspokojujete kromě projektu Vstup do života vzdělávací potřeby dětí? Jak je dále finančně vzděláváte?“

Vychovatelka 1.: „Vzdělávací potřeby dětí jsou mnohem širší než potřeby finančního vzdělávání. My tady musíme formovat jejich osobnost, musíme se věnovat jejich převýchově, protože mnoho dětí k nám přichází s nevytvořenými nebo špatnými sociálními a hygienickými návyky. Jejich rodinné prostředí je deprivovalo natolik, že jsou emočně labilní a často se u nich vyskytují poruchy učení a chování. Život v domově se snažíme maximálně přiblížit životu ve funkční rodině.“

„Děkuji za rozhovor.“

Interpretace rozhovoru s pracovníky dětského domova
(ve vztahu k prostředí a vzdělávacím potřebám klientů z hlediska finanční gramotnosti)

Otázka 1. zjišťuje, v jakém prostředí děti žijí.

V DD se snaží mírnit vznik „hospitalismu“⁷⁸ a „ponorkové nemoci“ docházkou dětí do běžné školy mimo ústav, kterou klienti DD navštěvují společně s dětmi z funkčních rodin a také tím, že umožňují dětem, aby se co nejvíce pohybovaly mezi lidmi mimo ústav například pomocí volných vycházek, víkendu stráveného s vlastní nebo dobrovolnickou rodinou, prázdninovým pobytem na letních táborech, cestami do zahraničí. Děti žijí v domově v desetičlenných skupinkách v bytech, v ložnicích jsou umístěny po dvou, třech.

Zjištění: Tento „rodinný“ způsob života podporuje rozvíjení dovedností z finanční oblasti u dětí, protože děti nepraktikují

---

⁷⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 1. vydání. Praha : Sociologické nakladatelství, 1995. 138s. ISBN 80-85850-08-7 (s. 107-112).

hromadně. Učí se však jako malá skupina, nikoliv jako rodina.

Otázka 2. zjišťuje, zda se děti učí hospodařit ve svých domácnostech samostatně (také s penězi).

S penězi, kdy má každá skupinka svůj vlastní rozpočet (o jeho výši rozhoduje vedení), se děti učí hospodařit skupinově, nikoliv individuálně. Všechny osobní věci si děti nakupují údajně samy, včetně oblečení. „Nikdo u nás nic nefasuje.“ Je však pravdou, že o nákupu potřebných věcí, školních pomůcek a vybavení domácnosti rozhodují všechny děti ve skupině společně. Starší děti mají možnost si samy najít brigádu a o výdělku si individuálně rozhodují ve smyslu zacházení s penězi.

Zjištění: Děti se sice učí dovednostem z oblasti finančního vzdělávání, avšak jen skupinově. Individuálně získávat dovednosti mají možnost jen starší děti, které mohou absolvovat brigádu. Tuto možnost však mohou využít nebo nemusejí. K tomuto kroku nejsou plánovitě vedeny. Nikdo pravděpodobně nekontroluje, jak s penězi zacházejí a neučí je s nimi hospodařit.

Otázka 3. zjišťuje, jak se děti učí hospodaření v domácnosti během všedního dne.

Kromě dní, kdy plánují nákup ze společného rozpočtu, získávají děti dovednosti ve všední dny pouze prostřednictvím samostatné přípravy večeře. Suroviny na ni si nekupují, ale dostávají je přidělené v jídelně a pak si je zpracují ve svých domácnostech.

Zjištění: Veškerá praxe spočívá ve večerním „nafasování“ jídla v jídelně, ohřátí jídla či namazání chleba a uvaření čaje. Neexistuje společný nákup surovin k večeři ani společná příprava teplé večeře. Neexistuje ani společné vyúčtování nákupu, aby se děti poučily o cenách surovin.

Otázka 4. zjišťuje, jak se děti podílejí na hospodaření v domácnosti o víkendech.

O víkendu děti společnou domácnost uklízejí, také perou, žehlí a konají další různé domácí práce.

Zjištění: praxe je uspokojivá co se týká úklidu domácnosti a ostatních činností úklidového charakteru, avšak zase chybí například společný nákup čistících prostředků.

Otázka 5. zjišťuje, jaké ještě jiné způsoby získávání znalostí, dovedností a postojů z oblasti finančního vzdělávání, děti v domově mají.

Výchova v ústavu je zaměřena na komplexní formování osobnosti, bez specializovaného kursu finanční gramotnosti. Ten zde neexistuje. V domově se zaměřují na rozvoj osobnosti jako celku.

Zjištění: V domově děti získají možná některé základní informace z oblasti finanční, možná i základní dovednosti, ale nezískají návyk samostatně tyto vědomosti a dovednosti praktikovat, jak to bývá v rodině, z důvodu vysoké organizovanosti ústavního prostředí. Nezískají schopnost se samostatně zodpovědně rozhodovat v otázce financí, nemají přehled o cenách potravin a dalších základních životních potřeb aj.

Souhrnné zjištění:

Výzkumná otázka: Jsou dovednosti z oblasti finančního vzdělávání, které děti získají v dětském domově, dostatečné pro jejich bezproblémové začlenění do života společnosti po odchodu z DD?

Zjištění: Nikoliv, dovednosti dětí, získané v domově, jim nestačí pro bezproblémové začlenění se do života společnosti po odchodu z dětského domova.

7. Inventář vzdělávacích potřeb klientů DD v oblasti

finanční gramotnosti

Inventář je vlastně přehled všech zjištěných vzdělávacích potřeb ve výzkumném šetření v oblasti finančního vzdělávání u starších dětí ve věku 15 až 18 let v konkrétním DD v Praze 9. V tomto inventáři jsou uvedeny vzdělávací potřeby zjištěné v dotazníkovém šetření, ze tří kasuistik absolventů a klientky tohoto DD, z rozhovorů s absolventem a s pracovníky DD, ze vzdělávacího projektu „Vstup do života“ a ze Standardů finanční gramotnosti pro základní vzdělávání⁷⁹

Vzdělávací oblast: Peníze

Zjištěná vzdělávací potřeba	Zdroj
1. Nakládání s penězi. Děti neumějí nakládat s volnými finančními prostředky. Děti musí umět nakládat s penězi.	Zjištěno z výsledků dotazníkového šetření.
2. Umět si spočítat cenu s DPH, sazby DPH	Zjištěno v dotazníkovém šetření. Výpočet při uvedených procentech děti zvládly, sazby ne.
3. Znat ceny základních potravin	Zjištěno z údajů kasuistik a z rozhovoru s absolventem DD Zdeňkem
4. Odhadnout a umět spočítat cenu nákupu	Zjištěno z údajů kasuistik a z rozhovoru se Zdeňkem
5. Umět provést nákup v hotovosti i bezhotovostní (karta, faktura)	Zjištěno z kasuistik, rozhovoru se Zdeňkem, s pracovníky DD, i z projektu Vstup do života
6. Zvládnout směnu Kč na zahraniční měnu a naopak, umět si přepočítat peníze za pomoci kurzovního lístku	Zjištěno z rozhovoru s pracovníky DD
7. Mít alespoň zběžný přehled o důsledcích inflace na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, aby bylo možné se jejím důsledkům bránit.	Zjištěno v dotazníkovém šetření
8. Vědět, co je to cena, tvorba ceny (náklady, zisk)	Zjištěno z dotazníkového šetření.
9. Vědět, co je to nabídka	Získáno ze Standardů

⁷⁹ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. (Příloha I).* [online]. Aktualizovaná verze prosinec 2007 [cit. 2008-12-19]. Dostupné z WWW: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchj/mfcr/xs/fintrh_fin_vzdelavani_37168.html.

a poptávka, její vliv na tvorbu ceny a její změny	finanční gramotnosti pro ZŠ
10. Vědět, co je to inflace, vliv inflace na hodnotu peněz	Zjištěno v dotazníkovém šetření a získáno ze Standardů pro ZŠ

Vzdělávací oblast: Hospodaření domácnosti

Zjištěná vzdělávací potřeba	Zdroj
1. Sestavit jednoduchý rozpočet domácnosti	Zjištěno v dotazníkovém šetření (tam děti rozpočet zvládly), z kasuistik, z rozhovoru se Zdeňkem a z kasuistik, z projektu Vstup do života, rozhovorem s pracovníci DD
2. Znat typy domácího rozpočtu, jejich odlišnosti, znát hlavní příjmy a výdaje domácnosti, rozlišit pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, umět zvážit nezbytnost jednotlivých výdajů	Zjištěno v dotazníkovém šetření (typy rozpočtu děti zvládly), z kasuistik, z rozhovoru se Z., z projektu Vstup...
3. Znat princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu a vysvětlit jej	Zjištěno v dotazníkovém šetření (děti zvládly)
4. Vědět, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele tj. vědět jak reklamovat výrobek, jaké doklady k tomu potřebuji, po jaké době mohu odstoupit od smlouvy, na jaké instituce se můžu obrátit kromě vedení firmy	Zjištěno v dotazníkovém šetření
5. Znat kompetence České obchodní inspekce a Sdružení na ochranu spotřebitele.	Zjištěno v dotazníkovém šetření
6. Znat základní práva spotřebitele - právo na bezpečnost, na informace o výrobku, informace o podmínkách reklamace zboží, ochrana spotřebitele v rámci smluv uzavíraných mimo provozovnu dodavatele např. podomní prodej, teleshopping, zásilkové a internetové obchody	Zjištěno v dotazníkovém šetření

Vzdělávací oblast: Finanční produkty

Zjištěná vzdělávací potřeba	Zdroj
1. Znat produkty finančního trhu pro spoření, investování a pro získání prostředků, uvést příklady	Zjištěno z dotazníkového šetření, z kasuistik, rozhovoru se Z. a ze Standardů pro ZŠ
2. V oblasti pojištění bude klient DD znát jeho nejpoužívanější druhy – životní, úrazové, pojištění pro případ nemoci, povinné ručení, havarijní pojištění, pojištění majetku, pojištění odpovědnosti	Zjištěno z dotazníkového šetření, ze Standardů pro ZŠ
3. V oblasti úročení bude znát klient DD význam úroku placeného a přijatého	Zjištěno ze Standardů pro ZŠ
4. Klient DD bude informován o nejčastějších způsobech krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)	Zjištěno z kasuistik, projektu Vstup do života a ze Standardů pro ZŠ
5. Vědět, jak používat kreditní a debetní karty, jejich omezení	Zjištěno z kasuistik, projektu Vstup do života
6. Znat nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spoření, investování)	Zjištěno z kasuistik, projektu Vstup do života, rozhovoru s pracovníky DD, ze Standardů pro ZŠ

8. Srovnání inventáře vzdělávacích potřeb klientů DD se Standardy FG pro střední vzdělávání vzhledem k záměru vytvořit cílený vzdělávací program.

Aby byl vzhledem k budoucímu vzdělávacímu programu výčet všech vzdělávacích potřeb starších dětí úplný, je nutné porovnat s výše zmíněným inventářem vstupních vzdělávacích potřeb zjištěných ve výzkumném šetření ještě výčet znalostí definovaných pro střední vzdělávání, které byly ve standardech FG⁸⁰ určeny jako

⁸⁰ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. (Příloha I)*. [online]. Aktualizovaná verze prosinec 2007 [cit. 2008-12-19]. Dostupné z WWW: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchj/mfcr/xs/fintrh_fin_vzdelavani_37168.html.

standard FG dospělého občana a tvoří zároveň i disproporci mezi současným a požadovaným stavem výkonnosti starších dětí, takže jsou vlastně cílem budoucího vzdělávacího programu zadaným zvenčí ministerstvem.

V souvislosti s požadavky ministerstva na úroveň znalostí a dovedností absolventa cíleného vzdělávacího programu bude nutné sestavit **profil absolventa** vzdělávacího programu v oblasti finančního vzdělávání pro starší děti (15 až 18 let) konkrétního DD, jako cíle vzdělávacího programu. Do profilu absolventa je nutné začlenit **výčet znalostí definovaných pro střední vzdělávání**. Na děti v DD se standard FG dospělého občana vztahuje proto, že většinou odcházejí z DD v osmnácti letech nebo i později.

Cílem následujícího srovnání je aktuální zjištění vzdělávací potřeby (shrnuté v inventáři) starších dětí v konkrétním dětském domově v Praze 9 srovnat s požadavky na úroveň FG v oblasti středního vzdělávání, která je zároveň cílem budoucího vzdělávacího programu zadaným zvenčí a zjistit, které znalosti ještě nezjištěné v předešlém výzkumném šetření chybí k dosažení úrovně FG dospělého občana podle standardů.

Vzhledem k tomu, že více než polovina dětí v dotazníkovém šetření nedosáhla svými znalostmi a dovednostmi úrovně absolventa 2. stupně základní školy, měl by se budoucí vzdělávací program zaměřit především na osvojování znalostí hlavně v oblasti základního vzdělávání a další (středoškolské) požadované vědomosti a dovednosti uplatňovat jen v míře, která je nutná pro běžný praktický život starších dětí z DD po ukončení jejich ústavního pobytu. Důraz by tedy měl být kladen na praktické požadavky, se kterými se děti setkají v běžném životě.

8.1. Srovnání vzdělávacích potřeb dětí zjištěných ve výzkumném šetření a získaných ze standardu FG pro 2. stupeň ZŠ s požadavky standardu FG pro střední vzdělávání

V následujícím tabulkovém srovnání jsou v levém sloupci uvedeny všechny vzdělávací potřeby dětí zjištěné v předešlém výzkumném šetření a uvedené v inventáři vzdělávacích potřeb klientů DD. V pravém sloupci jsou vypsané znalosti a dovednosti, které by měl mít každý středoškolák respektive dospělý občan ČR, jak je to formulováno v dokumentu⁸¹ „Systém budování finanční gramotnosti“ na straně 9. Ty znalosti SŠ, které jsou v pravém sloupci uvedeny zároveň se znalostmi ZŠ, jsou s nimi shodné nebo téměř shodné, znalosti uvedené v pravém sloupci dále, jsou ty, které jsou nad rámec znalostí ZŠ.

Vzdělávací oblast Peníze

Vzdělávací potřeby dětí zjištěné ve výzkumném šetření a získané ze standardu FG pro 2. stupeň ZŠ	Požadavky standardu FG pro střední vzdělávání
Vzdělávací oblast: Peníze	Peníze
1. Absolvent DD bude umět nakládat a hospodařit s penězi, umět šetřit	
2. Bude si umět spočítat cenu s DPH, spočítat a určit sazby DPH	1. Stanoví cenu jako součet nákladů, zisku a DPH
3. Znáť ceny základních potravin	
4. Odhadnout a umět spočítat cenu nákupu	
5. Rozlišit a umět provést nákup v hotovosti i bezhotovostní (platební karta, faktura)	2. Používá nejběžnější platební nástroje
6. Zvládnout směnu Kč na zahraniční měnu a naopak, umět si přepočítat peníze za	3. Smění peníze za pomoci kurzovního lístku

⁸¹ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [on line]. Aktualizovaná verze prosinec 2007 [cit. 2008-12-19]. Dostupné z WWW: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchj/mfcr/xs/fintrh_fin_vzdelavani_37168.html.

pomoci kurzovního lístku	
7. Mít alespoň zběžný přehled o důsledcích inflace na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, aby bylo možné se jejím důsledkům bránit.	
8. Vědět, co je to nabídka a poptávka, její vliv na tvorbu ceny a její změny	
	4. Stanoví, jak se cena liší podle zákazníků, místa, období...
	5. Rozpozná běžné cenové triky (cena bez DPH) a klamavé nabídky
	6. Vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování a uvede příklady, jak se důsledkům inflace bránit

Vzdělávací oblast Hospodaření domácnosti

Vzdělávací potřeby dětí zjištěné ve výzkumném šetření a získané ze standardu FG pro 2. stupeň ZŠ	Požadavky standardu FG pro střední vzdělávání
Vzdělávací oblast: Hospodaření domácnosti	Hospodaření domácnosti
1. Absolvent DD bude umět sestavit jednoduchý rozpočet domácnosti nebo osobní rozpočet	
2. Bude znát typy domácího rozpočtu, jejich odlišnosti, znát hlavní příjmy a výdaje domácnosti, rozlišit pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, umět zvážit nezbytnost jednotlivých výdajů	1. Rozliší pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho sestaví rozpočet domácnosti
3. Bude znát princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu	2. Navrhne, jak řešit schodkový rozpočet a jak naložit s přebytkovým rozpočtem domácnosti
4. Bude vědět, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele – vědět jak reklamovat výrobek, jaké doklady k tomu potřebují, po jaké době mohou odstoupit od smlouvy, na jaké instituce se můžeme obrátit kromě vedení firmy.	3. Na příkladu vysvětlí, jak uplatňovat práva spotřebitele (při nákupu zboží a služeb včetně produktů finančního trhu, na příkladu ukáže možné důsledky neznalosti smlouvy včetně jejich všeobecných podmínek
5. Bude znát kompetence České obchodní inspekce a Sdružení na ochranu	

spotřebitele.	
6. Bude znát základní práva spotřebitele - právo na bezpečnost, na informace o výrobku, informace o podmínkách reklamace zboží, ochrana spotřebitele v rámci smluv uzavíraných mimo provozovnu dodavatele např. podomní prodej, teleshopping, zásilkové a internetové obchody	

Vzdělávací oblast Finanční produkty

Vzdělávací potřeby dětí zjištěné ve výzkumném šetření a získané ze standardu FG pro 2. stupeň ZŠ	Požadavky standardu FG pro střední vzdělávání
Vzdělávací oblast: Finanční produkty	Finanční produkty
1. Absolvent DD bude znát produkty finančního trhu pro spoření, investování a pro získání prostředků	1. Vysvětlí, proč spořit, kdy si půjčovat a jak vracet dluhy
2. Bude znát nejpoužívanější druhy pojištění – životní, úrazové, pro případ nemoci, povinné ručení, havarijní pojištění, pojištění majetku, pojištění odpovědnosti	2. Uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít
3. Bude znát význam úroku placeného a přijatého	3. Vysvětlí význam úroku placeného a přijatého
4. Bude vědět o nejčastějších způsobech krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)	4. Uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)
5. Bude vědět, jak používat kreditní a debetní karty, jejich omezení	5. Uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení
6. Bude znát nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky – spoření, investování	6. Uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeby, úspory, investice)

Interpretace srovnání vzdělávacích potřeb dětí zjištěných ve výzkumném šetření a získaných ze standardů FG pro 2. stupeň ZŠ s požadavky standardu FG pro střední vzdělávání

V rámci vzdělávací oblasti **Peníze** se požadované středoškolské znalosti předmětově shodují s úrovní FG na 2. stupni základního vzdělávání v oblastech výpočtu ceny a DPH, v použití hotovostní a bezhotovostní formy placení a směny Kč za zahraniční měnu.

Vzdělávací program musí být rozšířen o tyto středoškolské znalosti: žák stanoví, jak se cena liší podle zákazníků, města, oblasti..., rozpozná běžné cenové triky (cena bez DPH) a klamavé nabídky, vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování a uvede příklady, jak se důsledkům inflace bránit, ale jen v rozsahu, který bude pro děti užitečný v praktickém životě.

V rámci vzdělávací oblasti **Hospodaření domácnosti** se požadované středoškolské znalosti předmětově shodují s úrovní FG pro 2. stupeň základního vzdělávání v oblastech sestavení domácího rozpočtu, rozlišování druhů rozpočtu a ve znalosti uplatňování práv spotřebitele. Předmětné požadavky pro naplňování vzdělávacích potřeb dětí se v obou případech shodují, takže není nutné rozšiřovat vzdělávací program.

V rámci vzdělávací oblasti **Finanční produkty** se požadované středoškolské znalosti shodují s úrovní FG na 2. stupni ZŠ v oblastech znalosti finančních produktů pro spoření, investování a získávání finančních prostředků, nejčastějších druhů pojištění, úrokové problematiky, nejčastějších způsobů krytí deficitu, používání kreditní a debetní karty a nejobvyklejších způsobů nakládání s volnými prostředky. Zde se opět požadavky předmětově shodují na úrovni FG ZŠ i SŠ, takže není třeba rozšiřovat vzdělávací program.

Závěr šetření:

Vzdělávací potřeby dětí zjištěné ve výzkumném šetření a získané ze standardu FG pro druhý stupeň ZŠ (levý sloupec tabulek) a požadavky standardu FG pro střední vzdělávání

(pravý sloupec tabulek) a jejich vyhodnocení, které jsem výše provedla, vytvářejí vlastně souhrn všech zjištěných vzdělávacích potřeb, ke kterým by se měl vztahovat tvořený vzdělávací program.

Z Á V Ě R

Cílem práce bylo analyzovat vzdělávací potřeby dětí trvale žijících v konkrétním dětském domově v oblasti finanční gramotnosti. Tento cíl byl naplněn pomocí dílčích cílů části teoretické a části praktické.

V teoretické části práce byly objasněny základní pojmy a problematika související s finanční gramotností jako tématem vzdělávací politiky i se specifiky přípravy na život dětí z dětských domovů. Byla zde věnována pozornost finanční gramotnosti jako aktuálnímu tématu vzdělávací politiky, byla popsána FG jako součást kurikulárních dokumentů a také zmíněna analýza vzdělávacích potřeb jako součást tvorby vzdělávacího programu.

Cíl praktické části byl splněn prostřednictvím výzkumného šetření, ve kterém jsem zjišťovala, jaké mají klienti dětského domova vzdělávací potřeby v oblasti finančního vzdělávání. V rámci výzkumného šetření byla provedena analýza těchto potřeb. Cílem analýzy bylo určit obraz aktuálního stavu znalostí, dovedností a postojů klientů DD po stránce jejich finančního vzdělání a na základě zobrazené současné situace také dospět jejím srovnáním s požadovanými znalostmi a dovednostmi k možnosti vytvoření budoucího vzdělávacího programu, který by zaplnil zjištěnou výkonnostní mezeru. V rámci výzkumného šetření bylo provedeno dotazníkové šetření a srovnávání jeho výsledků se standardy FG pro druhý stupeň základního vzdělávání. Bylo zjištěno, že starší děti z DD většinou nedosahují svými znalostmi a dovednostmi úroveň absolventa druhého stupně základní školy, avšak chtějí absolvovat kurs finančního vzdělávání. Výzkumné šetření obsahuje také rozbor osobní dokumentace dětí z DD a rozbor rozhovoru s absolventem DD, kde byla zjištěna stejná

skutečnost, že tito absolventi DD nezvládají svými znalostmi a dovednostmi požadavky, které na ně kladou standardy FG pro druhý stupeň základního vzdělávání. Další rozbor se týkal vzdělávacího projektu „Vstup do života“, který byl uskutečňován v domově. V tomto rozboru bylo zjištěno, že klienti DD v Praze 9 potřebují pro zvýšení úrovně FG specializovaný vzdělávací program. Rozbor rozhovoru s pracovníky DD byl zakončen zjištěním, že znalosti a dovednosti dětí, získané v DD, jim nestačí pro bezproblémové začlenění se do života společnosti po odchodu z domova. Na konci praktické části byl sestaven inventář, jako přehled všech dříve zjištěných vzdělávacích potřeb a poté srovnán se standardy FG pro střední vzdělávání vzhledem k záměru vytvořit cílený vzdělávací program.

Naplněním dílčích cílů části teoretické a praktické byl splněn cíl celé práce. Přínos práce spočívá v tom, že na základě zjištěných vzdělávacích potřeb v oblasti financí dětí trvale žijících v DD je možné sestavit vzdělávací program pro konkrétní dětský domov v Praze 9, který by byl zaměřen speciálně na zvyšování finanční gramotnosti starších dětí od 15 do 18 let v tomto domově. Pro jiné dětské domovy by bylo vhodné provést nové výzkumné šetření zjišťující, jaké jsou jejich aktuální vzdělávací potřeby v oblasti financí. Z analýzy by v tomto případě bylo možné použít dotazník a způsob srovnání zjištěných výsledků dotazníkového šetření a dalších šetření se Standardy FG pro 2. stupeň základního vzdělávání a také další srovnání se Standardy FG pro střední školy, aby byl naplněn požadavek stanovený zvenčí na úroveň FG dospělého občana ČR, ale pouze tehdy, bude-li se jednat o starší děti do 18 a více let. Pro mladší děti, například pro druhý stupeň ZŠ do 15 let, stačí jen Standardy FG pro základní vzdělávání.

Seznam použitých zdrojů

BALABÁN, Z. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modelů finanční gramotnosti*. 1. vydání. Praha : Cofet, 2009. 448 s. ISBN 978-80-254-4207-4.

BEDRNOVÁ, E., NOVÝ, I. *Psychologie a sociologie řízení*. 1. vydání. Praha : Management Press, Ringier ČR a.s., 1988. 559 s. ISBN 80-85943-57-3.

BELCOURT, M., WRIGHT, P.C. *Vzdělávání pracovníků a řízení pracovního výkonu*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, 1998. 248 s. ISBN 80-7169-459-2.

GOTTWALDOVÁ, M. *Dlouhodobá příprava dětí s narušenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života*. [on-line]. [cit. 2009-01-06]. Dostupné z WWW: <<http://vzd.cz/dlouhodobapriprava-deti-s-narizenou-ustavni-vychovou>>.

KALHOUS, Z., OBST, O. aj. *Školní didaktika*. 1. vydání. Praha : Portál, 2002. 448 s. ISBN 80-7178-253-X.

KLÍNSKÝ, P. *Finanční gramotnost, obsah a příklady z praxe škol*. 1. vydání. Praha : NÚOV 2008. 96 s. ISBN 978-80-87063-13-2.

KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Tvorba školního vzdělávacího programu krok za krokem – s pedagogickým sborem*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2006. 116 s. ISBN 80-210-4063-7.

MATĚJČEK, Z., LANGMEYER, J. *Psychická deprivace v dětství*. 2. vydání. Praha : Avicenum, 1974.

MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2005. ISBN 80-85121-11-5.

MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. 1. vydání. Praha : Sociologické nakladatelství, 1995. 138 s. ISBN 80-85850-08-7.

Ministerstvo financí České republiky. *Finanční vzdělávání* [on line]. [cit.2009-03-05]. Dostupné z WWW: <http://www.mfer.cz/ops/rde/xchg/mfer/xsl/fintrh_fin_vzdělávání.html>.

Ministerstvo financí České republiky. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [on line]. [cit. 2008-12-13]. Aktualizovaná verze prosinec 2007. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchj/mfer/xs/fintrh_fin_vzdelavani_37168.html>.

NEZVALOVÁ, D., PRÁŠILOVÁ, M., EGER, L. *Kurikulum, řízení změn a tvorba vize školy*. 1. vydání. Plzeň : Západočeská univerzita v Plzni, 2004. 50 s. ISBN 80-7043-324-8.

PASH, M. aj. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. 1. vydání. Praha : Portál, 1998. 422 s. ISBN 80-7178-127-4.

PRÁŠILOVÁ, M. *Projektování v mateřské škole*. 1. vydání. Olomouc : Hanex, 2004. 247 s. ISBN 80-85783-44-4.

PRÁŠILOVÁ, M. *Tvorba vzdělávacího programu*. 1. vydání. Praha : Triton, 2006. 200 s. ISBN 80-7554-712-7.

PROKOPENKO, J., KUBR, M. aj. *Vzdělávání a rozvoj manažerů*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, 1996. 632 s. ISBN 80-7169-250-6.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. aktualizované vydání. Praha : Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

PURKOVÁ, V. *Osobnost dětí umístěných v dětských domovech z pohledu vybraných výzkumů et Ústavní výchova v číslech*. [c. 2009-10-28]. [cit. 2010-02-16]. Dostupné z WWW: <[http://anv.cz/odborne/147-osobnost -deti-umistenych-v-detskych-domovech-z-pohledu-vybranych-vyzkumu-a-ustavni-vychova-v-cislech](http://anv.cz/odborne/147-osobnost-deti-umistenych-v-detskych-domovech-z-pohledu-vybranych-vyzkumu-a-ustavni-vychova-v-cislech)>.

Rámcová koncepce MŠMT ČR v oblasti transformace systému náhradní výchovné péče o ohrožené děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivní výchovnou péči. Připravuje : 061, Skupina 6 MŠMT. [on-line]. [cit. 2009-02-12]. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/Skupina_6/odbor_61/Institucionalni_vychova/Ramcova_koncepce_institucionalni_vychova>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. [cit. 2009-02-05]. 1. vydání. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2006. 104 s. ISBN 80-87000-02-1. Metodický portál RVP. Dostupné z WWW: <http://www.rvp.cz/souborRVPZV_2007-07.pdf>.

SKOŘEPA, M. SKOŘEPOVÁ, E. *Finanční a ekonomická gramotnost*. 1. vydání. Praha : Scientia s.r.o., 2008. 196 s. ISBN 978-80-86960-40-1.

STRAKOVÁ, J. aj. *Otevírání školy všem dětem*. [on-line]. [cit. 2010-04-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.ferovaskola.cz/data/downloads/Otevirani%20skoly%20%2010%20principu%20inkluzi.pdf>>.

ŠIMONÍK, P. RYZNEROVÁ, I. *Finanční gramotnost, kvantitativní výzkum pro MFČR*. Stemmark a.s., červenec 2007 [on line]. [cit. 2009-05-16]. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Vyzkum_Financi_gramotnost_2007_STEM_pdf.pdf>.

Výkon ústavní a ochranné a preventivně výchovné péče, úplné znění zákona č. 109/2002 Sb. *ZPRAVODAJ ÚZ: Školství*, podle stavu k 1. 4. 2007, Ostrava: Sagit, a.s., 2007. Vychází měsíčně. ISBN 978-80-7208-627-6.

WALTEROVÁ, E. *Kurikulum. Prameny a trendy v mezinárodní perspektivě*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 1994. 185 s. ISBN 80-210-0846-6.

Seznam zkratek

ČSOB	- Československá obchodní banka, a.s.
DD	- Dětský domov
ESFS	- Expertní skupina pro finanční sektor
FG	- Finanční gramotnost
MF	- Ministerstvo financí
MFČR	- Ministerstvo financí České republiky
MPO	- Ministerstvo průmyslu a obchodu
MPOČR	- Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky
MŠMT	- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MŠMTČR	- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
NSFV	- Národní strategie finančního vzdělávání
NÚOV	- Národní ústav odborného vzdělávání
OSFT	- Ochrana spotřebitele na finančním trhu
RVP	- Rámcový vzdělávací program
RVPG	- Rámcový vzdělávací program pro gymnázia
RVPZV	- Rámcový vzdělávací program pro základní Vzdělávání
SBFG	- Systém budování finanční gramotnosti
SŠ	- Střední škola
ŠVP	- Školní vzdělávací program
VÚP	- Výzkumný ústav pedagogický
ZŠ	- Základní škola

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Pavčina Hnízdová
Katedra:	Pedagogiky s celoškolskou působností
Vedoucí práce:	PhDr. Michaela Prášilová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	ANALÝZA VZDĚLÁVACÍCH POTŘEB V OBLASTI FINANČNÍ GRAMOTNOSTI U DĚTÍ TRVALE ŽIJÍCÍCH V DĚTSKÉM DOMOVĚ
Název v angličtině:	Analysis of training needs in the area of financial literacy among children permanently living in an orphanage
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na problematiku finanční gramotnosti dětí žijících v dětských domovech. Vychází z dokumentů vzdělávací politiky, kurikulárních dokumentů a poznatků o analýze vzdělávacích potřeb. Pomocí dotazníkového šetření, rozhovorů, osobní dokumentace absolventů a analýzy vzdělávacích aktivit je zjištěno, jaká je úroveň finanční gramotnosti starších dětí (15 až 18 let) trvale žijících v konkrétním dětském domově. Srovnáním se standardy finanční gramotnosti pro základní a střední vzdělávání jsou pro tuto oblast upřesněny vzdělávací potřeby sledované skupiny dětí.
Klíčová slova:	Finanční gramotnost, vzdělávací potřeby, standardy FG, analýza vzdělávacích potřeb, klient DD.
Anotace v angličtině:	The thesis is focused on financial literacy among children living in orphanages. Based on the documents of educational policy, curricula and lessons learned about training needs analysis. Through questionnaire surveys, interviews, case studies and analysis of graduates of educational activities is found, what is the level of financial literacy among older children (15-18 years) living permanently in a particular orphanage. Comparison with standards of financial literacy for elementary and secondary education in this field are specified educational needs of children of the observation.

Klíčová slova v angličtině:	Financial literacy, educational needs, standards FG, training needs analysis, client DD.
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – Dotazník
Rozsah práce:	92 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

PŘÍLOHA Č. 1

DOTAZNÍK

Otázky v dotazníku zjišťují, jaké máte znalosti o hospodaření a nakládání s penězi, jací byste byli hospodáři ve vlastní domácnosti a zda něco víte o finančních produktech bank, pojišťoven aj. Vaše odpovědi budou použity pouze k výzkumným účelům v rámci diplomové práce. Zadavatelkou dotazníku je Pavlína Hnízdová a jeho vyplněním pomůžete k sestavení vzdělávacího programu v oblasti finančního vzdělávání.

Tento dotazník je zcela anonymní, proto neuvádějte své jméno. Vaše odpovědi budou použity pouze pro studijní účely v rámci závěrečné diplomové práce.

1. Pokud byste si vybíral(a) spotřebitelský úvěr (např. na koupi nové televize nebo pračky), co by bylo nejdůležitějším kritériem? *Zakroužkujte pouze jednu odpověď, tj. písmeno a,b,c,d,e,f*

- a) Výše měsíční splátky (bez ohledu na celkovou výše všech splátek)
- b) Roční procentní sazba nákladů (tj. procenta úroku plus všechny další platby za rok, zkratka RPSN)
- c) Roční úroková sazba
- d) Důvěryhodnost poskytovatele (např. banky)
- e) Něco jiného
- f) Nevím

2. Jak byste nejspíš naložil(a) s volnými peněžními prostředky ve výši 2000 Kč, které by vám zbyly v každém měsíci? *Zakroužkujte jen jednu odpověď, tj. písmeno a,b,c,d,e*

- a) Investuji (např. do podílových fondů nebo akcií)
- b) Uložím na účet do banky
- c) Odložím je doma
- d) Utratím je za další nákup
- e) Jinak

3. Víte, co je to inflace? *Zakroužkujte jen jednu odpověď, tj. písmeno a,b,c,d,e*

- a) Pokles cen zboží
- b) Zvýšení ceny zboží
- c) Zvýšení platu zaměstnanců
- d) Snížení platu zaměstnanců
- e) Nevím

4. Představte si, že investujete částku 3000 Kč. Dal(a) byste přednost výnosu 300 Kč nebo 15 % z investované částky? *Zakroužkujte jen jednu odpověď, tj. písmeno a,b,c*

- a) Vzal(a) bych 15 %
- b) Vzala bych 300 Kč
- c) Nevím

5. Víte, kde se dá založit běžný účet nebo vkladní knížka? *Zakroužkujte jen jednu odpověď, tj. písmeno a,b,c,d*

- a) U banky, spořitelny
- b) Na finančním úřadě
- c) Na krajském úřadě
- d) Nevím

6. Víte co je SIPO? *Zakroužkujte jen jednu odpověď*

- a) Sdružení investorů pro obce
- b) Soustředěné inkaso plateb obyvatelstva
- c) Nevím

7. Kolik peněz zbude měsíčně Jirkovi, když má kapesné od rodičů 800 Kč měsíčně, od babičky dostane 200 Kč měsíčně, mobilní telefon ho stojí 120 Kč měsíčně, kino 450 Kč měsíčně a občasný hamburger ho stojí 130 Kč měsíčně? *Zakroužkujte jen jednu odpověď.*

- a) Příjmy 1000, výdaje 650, Jirkovi zbude 350 Kč
- b) Příjmy 1000 výdaje 700, Jirkovi zbude 300 Kč
- c) Nevím

7a) Jaký je Jirkův osobní rozpočet? *Zakroužkujte jednu odpověď.*

- a) Deficitní
- b) Přebytkový
- c) Vyrovnaný
- d) Nevím

8. Víte, co znamená zkratka OSVČ? *Zakroužkujte jednu odpověď.*

- a) Daň protipožárnímu hnutí
- b) Daň z přidané hodnoty
- c) Nevím

9. Nábytková stěna v obchodě má prodejní cenu bez daně 25 300 Kč, DPH činí 19 %. Kolik potom bude stát nábytková stěna? *Zakroužkujte jednu odpověď*

- a) DPH činí 6 547 Kč, stěna stojí 31 817 Kč
- b) DPH činí 4 807 Kč, stěna stojí 30 107 Kč
- c) Nevím

9a) 19 % DPH je sazba: *Zakroužkujte jednu odpověď*

- a) Základní

- b) Snížená
- c) Nevím

10. K čemu slouží složenka typu A, která se používá nejčastěji? *Zakroužkujte jednu odpověď*

- a) K odeslání peněz na účet příjemce
- b) K proplacení peněz adresátovi z účtu banky
- c) K proplacení hotovosti, kterou vám posílá např. kamarád

11. Kdybyste chtěli reklamovat vadný výrobek, jaké doklady k tomu budete potřebovat?

- a) potvrzený paragon či pokladní blok s jasným datem prodeje a potvrzený záruční list
- b) cenovku ze zboží
- c) reklamační řád

11a) Jak dlouho musíte čekat na vyřízení reklamace než můžete chtít vrácení peněz, slevu nebo výměnu za nové zboží?

- a) 14 dní
- b) 30 dní
- c) 50 dní
- d) nevím

12. Řidič jedoucí po vedlejší silnici vám nedá přednost a způsobí srážku, při které utrpí zranění, které si vyžádá léčbu v nemocnici a následně způsobí jeho částečnou invaliditu.

Aby byla škoda na vašem vozidle uhrazena vám, kdo musí mít zaplacené pojištění odpovědnosti z provozu motorového vozidla tzv. povinné ručení?

- a) vy , tzn. poškozený
- b) řidič, který způsobil škodu tj. viník
- c) policie
- d) nevím

12a) Aby viníkovi nehody byla uhrazena škoda na jeho vozidle a proplacena náhrada za ztížené pracovní uplatnění, jaké musí mít pojištění?

- a) povinné ručení
- b) životní a úrazové pojištění
- c) havarijní pojištění
- d) nevím

13. Uvítali byste ve vašem domově realizaci vzdělávacího kurzu z oblasti financí? *Zakroužkujte jednu odpověď*

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

14. Jste spokojen(a) se svojí informovaností v oblasti financí? *Zakroužkujte jednu odpověď*

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

15. Jste: a) muž   *Zakroužkujte jednu odpověď.*
b) žena

16. Jaký je Váš věk? *Zakroužkujte jednu odpověď*
a) mezi 15 – 18 lety
b) 18 let
c) více než 18 let